

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Májí (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Májí (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

česká literatura česká literatura če
5/2011 česká literatura česká litero
ra česká literatura ČESKÁ literatur
ká literatura česká literatura česká
česká literatura česká literatura če
literatura česká LITERATURA česká l
ratura česká litera TURA česká liter
eská literatura česká literatura ces
ská literatura česká literatura cesk
a česká literatura česká literatura č
tura česká literatura česká literatu
ká literatura česká literatura česká
á literatura česká literatura česká l
iteratura česká literatura česká lite
a česká literatura česká literatura č
tura česká literatura česká literatu
eratura česká literatura česká liter
literatura česká literatura česká lit
ská literatura česká literatura česk
a česká literatura česká litera českó
tura česká literatura česká lititera
eratura česká literatura česká lite
á literatura česká literatura 62 ces
česká literatura česká literatura ač

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Májí (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

OBSAH**Studie**

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
 Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

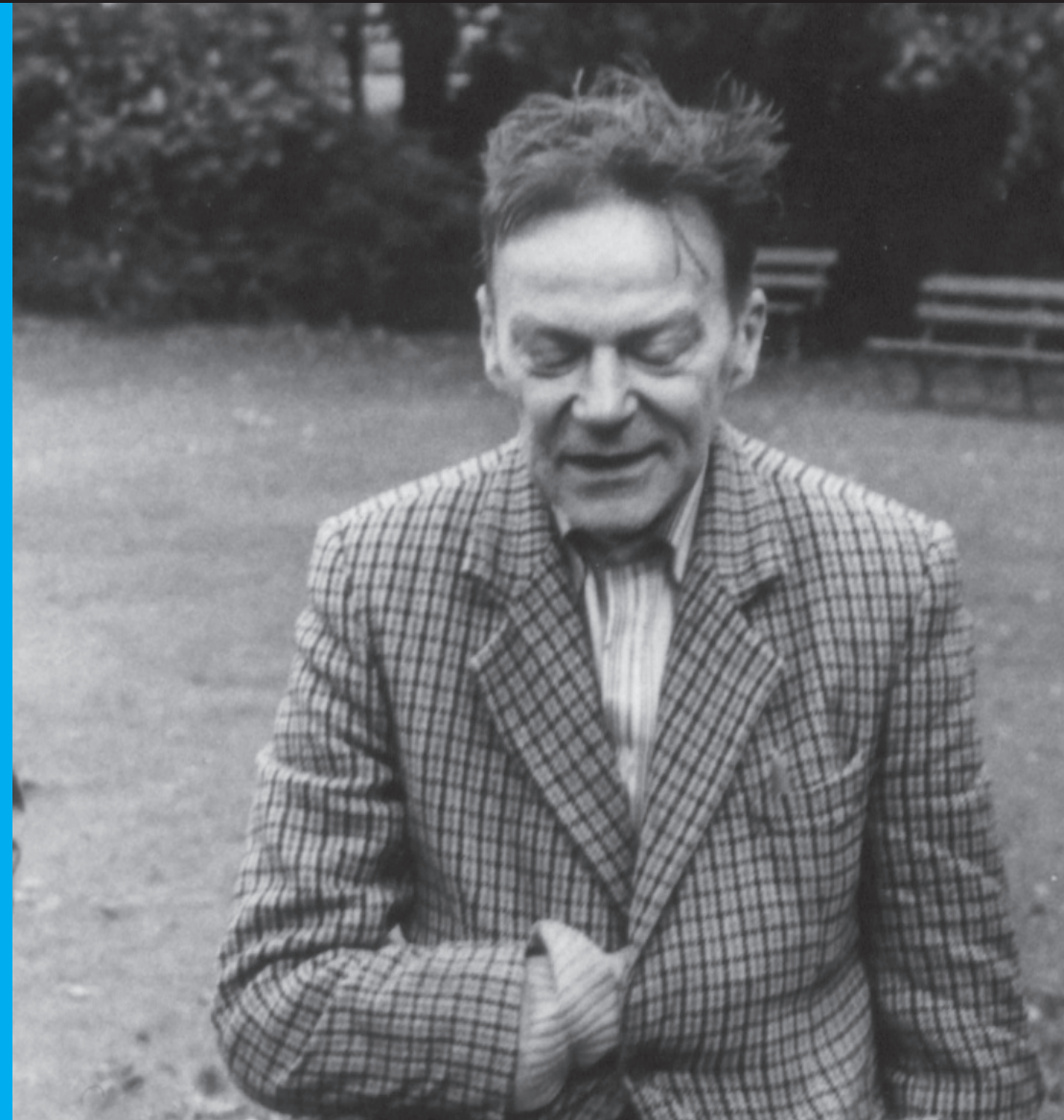
Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková)
 Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
 Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobíáš)
 Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
 Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
 Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
 Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
 Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium**Autoři čísla**

OBSAH**Studie**

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
 Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

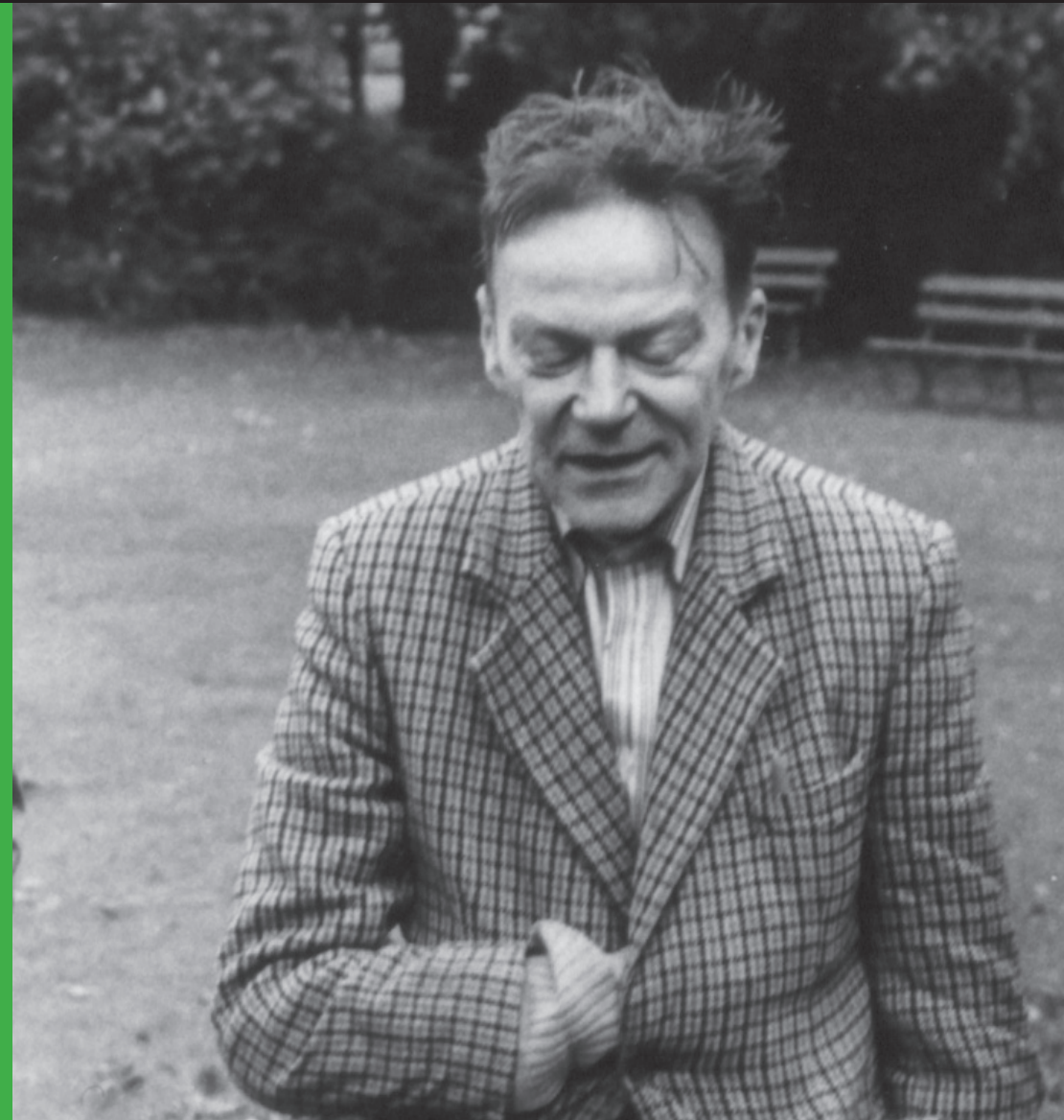
Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková)
 Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
 Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobíáš)
 Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
 Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
 Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
 Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
 Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium**Autoři čísla**

OBSAH**Studie**

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
 Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková)
 Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
 Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobíáš)
 Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
 Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
 Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
 Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
 Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
 Jaroslav Med Za Mojmiřem Trávníčkem

Informatorium**Autoři čísla**

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nem lo to obli eje. Byla to v c.“ K nap tí mezi lov kem a v cmi v prozaické tvorb eské avantgardy po átku 20. let / 43
Dalibor Ture ek Máchova báse ech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mu ili Boží t lo – edice a komentá / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedlíková)
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchov Máji (Dalibor Dobíáš)
Vladimír K ivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace text (nejen) ke státní maturit (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Nad je a iluze. eští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Nad je a iluze. eští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ond ej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brn
Lucie Peisertová, Pavel Ko ínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávní kem

Informatorium

Autoři čísla

česká literatura česká literatura če
5/2011 česká literatura česká litero
ra česká literatura ČESKÁ literatura
ká literatura česká literatura česká
česká literatura česká literatura če
literatura česká LITERATURA česká l
ratura česká litera TURA česká liter
eská literatura česká literatura ces
ská literatura česká literatura cesk
a česká literatura česká literatura č
tura česká literatura česká literatu
ká literatura česká literatura česká
ál literatura česká literatura česká l
iteratura česká literatura česká lite
a česká literatura česká literatura č
tura česká literatura česká literatu
eratura česká literatura česká liter
literatura česká literatura česká lit
ská literatura česká literatura česk
a česká literatura česká litera českó
tura česká literatura česká lititera
eratura česká literatura česká lite
ál literatura česká literatura 62 ces
česká literatura česká literatura ač

OBSAH

Studie

Zuzana Malá „Nemělo to obličej. Byla to věc.“ K napětí mezi člověkem a věcmi v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let / 43
Dalibor Tureček Máchova báseň Čech / 59

Prameny

Daniel Soukup Kterak Židé mučili Boží tělo – edice a komentář / 73

Rozhovor

Udržet pravý okraj stránkové sazby. Rozhovor s Petrem Voitem / 89

Rozhledy

Jan Wiendl Literární „druhá republika“

Recenze

Lars Elleström (ed.): Media borders, multimodality and intermediality // Marina Grishakova – Marie-Laure Ryan (edd.): Intermediality and Storytelling (Alice Jedličková
Michal Charypar: Máchovské interpretace (Martin Hrdina)
Dušan Prokop: Kniha o Máchově Máji (Dalibor Dobiáš)
Vladimír Křivánek: Vladimír Holan básník (Xavier Galmiche)
Vladimír Just: Divadlo v totalitním systému (Pavel Janoušek)
Robert Ibrahim a kol.: Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě (Michal Charypar – Michal Homolka)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Kateřina Piorecká)
Jan Mervart: Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let (Vladimír Barborík)

Kronika a glosy

Ondřej Sládek Konference o divadelním strukturalismu v Brně
Lucie Peisertová, Pavel Kořínek Bude ako nebolo. Podoby utopického žánru (zpráva z konference)
Jaroslav Med Za Mojmírem Trávníčkem

Informatorium

Autoři čísla

Zuzana Malá

„Nemělo to obličej. Byla to věc.“

K napětí mezi člověkem a věcmi
v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let

*Život je jenom velké přicházení věcí.
Věci přijdou a věci odejdou a člověk je to, co stojí mezi nimi.*
Jiří Wolker: *Sestra*

Svět je němý a studený. Nic nespojuje věci a lidi.
Miloslav Nohejl: *Manželka*

„Nevěstka-ulice prožívala v sobě tajemný přerod, který se měl možná v nejbližší chvíli projevit strašnou křečí. A tu se zdálo, že pak se uzavře a rozdrtí mezi svými koleny vše živé a krví naplněné, že ta krev vysoko vystřikne, až slunce zabarví, a veliký krvavý stín padne na celé město,“ píše Bartoš Vlček v povídce *Ulice* z roku 1921, kterou o čtyři roky později v souboru svých raných poválečných próz nazvaných *Marný zápas* vřadil do oddílu příznačně nazvaném *Balady o věcech i člověku* (VLČEK 1925: 12). Vlčkova antropomorfizace věcí (a prostorů), které se mohou stát hlavními hrdiny příběhů či přímými partnery postav v dialogu, nebyla v dobové poetice nikterak ojedinělá. Naopak, v kontextu české avantgardní poetiky počátku dvacátých let se personifikace neživých či abstraktních entit stala přirozenou součástí prozaické (i básnické) produkce a avantgarda tak

navázala na poetiku předválečné moderny, například na Neumannovy *Zpěvy drátů*.¹ Zvýznamněná personifikace poválečného umění se stala rovněž předmětem dobové kritické reflexe.

Například básník a prozaik František Kropáč ve *Sborníku literární skupiny* v roce 1923 považuje za přirozené „imputování“ lidských vlastností do věcí: „oduševňujeme – anebo lépe produševňujeme předměty, uprostřed nichž žijeme. Styk člověka s hmotou je vždy produševněním hmoty“ (KROPÁČ 1923: 76). Jen o rok později si prozaik a literární kritik A. C. Nor v pohledu na prozaická díla prvních poválečných let všiml zvláštního způsobu vyjadřování mladé prozaické generace, které neváhá označit doslova za „nové vyznání“. Zásadním novem mladé generace se podle něho stala tzv. formální metoda funkčně transplantací, na jejímž základě autor přenáší vlastnosti člověka na zvíře či věc a naopak² (NOR 1925: 270).

Personifikace či antropomorfizace věcí odkazuje nejenom na souvislost avantgardy se symbolickou modernou, ale stává se rovněž jedním z motivů dokazující souvislost poetiky expresionismu s utopickým avantgardismem. Nejenom na tyto fenomény zaměřili svou pozornost současní badatelé a v souvislosti s nejruznějšími tématy se jí věnovali například Ingeborg FIALOVÁ-FÜRSTOVÁ (2000), Daniela HODROVÁ (2001), Veronika BROUČKOVÁ (2009) a především Vladimír PAPOUSEK (2007), jejichž studie tvoří výkladový rámec následujících úvah.

Jakkoli je české umělecké avantgardě věnován velký počet publikací, detailní historická analýza prozaické produkce rané české avantgardy v jejím celku dosud chybí. Následující příspěvek si klade za cíl na konkrétním materiálu detailně zmapovat jeden z mnoha fenoménů avantgardní prózy, výše naznačené poválečné „uhranutí“ neživým světem, napětí mezi věcmi a postavou, mnohdy doprovázené pocitem úzkosti z nadvlády hmoty. Pokusíme se historicky zdokumentovat zastřenou hranici mezi živým a neživým, kterou lze vnímat jako umělecký dokument problematizované hranice mezi objektem a subjektem a jako

¹ Zvýšená frekvence antropomorfizace věcí je přirozenou součástí moderní literatury. Česká poválečná avantgarda, byť v teoriích negativně naladěná proti minulosti a tradici, v umělecké tvorbě aktualizuje jistý výběr z tradice a hlásí se tak k širšímu evropskému diskurzu, v němž se v této době pozornost k neživým věcem významně zvyšuje. Pro mnoho uměleckých textů dané doby zobrazení dynamizovaných věcí představuje důležitý způsob vyjádření úzkosti člověka v moderním světě, jak dokazují například romány Alfreda Döblina, Franze Werfla a mnohých dalších. V následujícím textu se však omezíme pouze na kontext rané české avantgardy.

² K tomuto článku se A. C. Nor znovu vyjadřuje ve svých rozsáhlých pamětech *Život nebyl sen I* (NOR 1994). Vrací se k prozkoumání tvárného přínosu mladé generace oproti předchozí generaci čapkovské a zdůrazňuje především vyslovené uznání Františka Götze nad tím, jak rychle se autor zorientoval v materiálu přítomné studie.

doprovodný proces tzv. krize moderní individuality, reflektované v dobových teoretických textech.³

Básníci i prozaici poválečné společnosti vtiskli atributy lidství původně neživým materiálům, které mnohdy přebíraly roli autonomního subjektu. Je proto legitimní položit si otázku, jak se tato obživlá hmota projevovala a jaké jsou ontogicko-noetické aspekty vztahu personifikované věci a postavy.

Česká poválečná avantgarda

V úvodu je nutné historicky ukotvit a přesně vymezit pojem *avantgardy* a vztah českých avantgardních skupin, na jejichž tvorbu se zde primárně zaměříme. Za avantgardní v následujícím textu považujeme autory, pro něž se fenomén skupinovitosti, odmítnutí tradice a pokus o vybudování nového lepšího světa a nového člověka na základě jasně vymezeného utopicko-revolučního programu staly sjednocujícími rysy v uvažování o umění a o světě.⁴ Časově vznik této fáze české avantgardy klademe do souvislosti se založením skupin Devětsilu (1920) a Literární skupiny (1921), které se postupně vyprofilovaly jako hnutí konkurenční, jež odlišoval zejména postoj k marxismu a k expresionismu.⁵

Ideová východiska spolků, která se dotýkala postavení člověka v moderním umění i světě, byla však zhruba do roku 1923, kdy se Devětsil jednoznačně otevřel poetismu, velmi blízká. Odhlédneme-li od teoretické praxe těchto skupin a zaměříme-li se výhradně na obraz člověka v umělecké próze, naše dosavadní zkoumání modelů zobrazení postavy, provedené napříč skupinami, prokázalo opakující se rejstřík podobných motivů či témat, na jejichž základě je možné konkrétněji formulovat obraz člověka v poválečné době.⁶

³ František Götze jako jeden z důvodů fatálního rozložení a rozpadu individuality uvádí to, že se individualita zařazuje svou bezmocností do kategorie věcí: „Depersonalizace – poslední stupeň rozkladu – zabíjí člověka; dělá z něho pasivní věc; je v ní nejhlubší stupeň dnešní dekadence“ (Görz 1930: 88).

⁴ Teoretické koncepty avantgardy a avantgarda jako taková jsou předmětem stovek publikací. Pro potřeby této studie vycházíme z přehledné a jasně koncipované charakteristiky pojmu *avantgarda* v textu Jiřího Stromšíka „Recepce evropské moderny v české avantgardě“ (STROMŠÍK 2002). Za specifické rysy avantgardismu považuje následující: předvoj, revolučnost, víra v pokrok, obrat k primitivnímu umění, překročení hranice umění v pokusu o novou společnost a nového člověka, umění vzešlé z akce, kolektivismus v hnutí s výslovně formulovaným programem, intermedialita, internacionalismus a snaha přizpůsobit se zmasovělé společnosti.

⁵ Vědomě zde odhlížíme od sporu o expresionismus, který se odehrál především mezi Karlem Teigem a Františkem Götzem (a Bedřichem Václavkem) (k tomu srov. především studie Jiřího Brabce [BRABEC 2004] a Jana Wiendla [WIENDL 2007]). Pohlédneme-li na české avantgardní skupiny z hlediska postoje k subjektu, mají k sobě obě skupiny v prvních letech svého vzniku stále velmi blízko; s vědomím jistého zjednodušení lze tvrdit, že umělci obou skupin usilovali o přirozený obrat k lidství v kontextech sociálního humanismu, a že proletářské východisko v pohledu na svět (nikoli ovšem východisko marxistické) bylo v prvních letech akceptované v obou táborech.

⁶ V tomto textu vědomě nahlížíme na rané prózy Literární skupiny a Devětsilu jako na jeden

Období mezi lety 1919–1922 bývá tradičně označováno jako tzv. proletářská fáze české avantgardy, a to především na základě programů (jejichž zkoumáním se dobové literární pole vyjevuje ovšem pouze fragmentárně) a na v té době produktivnější poezii, která rychleji a formálně snadněji reagovala na programové požadavky skupin. Upřeme-li pozornost na opomíjenou prózu a na žánr povídky dosti produktivní v období dvacátých let, je možné, že níže zachycený repertoár vztahů člověka a věcí odhalí rovněž v tzv. proletářské fázi významné projevy jisté existenciální nejistoty nezávisle na bojových doktrínách a ostentativně prosazovaném avantgardním optimismu.⁷

V analyzované prozaické produkci klademe do jednoho interpretačního rámce umělce stvrzené autoritou kánonu společně se jmény autorů, kteří podlehlí nemilosrdnému toku času.⁸ Vycházíme z předpokladu, že proměnou strategie čtení poválečné avantgardy, nasvícením hlubšího a skrytějšího, dobově méně závažného prozaického proudu lze nabídnout takový výklad české avantgardy, jenž se neocitá v přímém rozporu s kanonickými interpretacemi tohoto období, ale může fungovat jako poněkud odlišné „dořeknutí“ výpovědi o české avantgardě.

Postava a věc v avantgardní próze

Proměna postavení moderního člověka ve filozoficko-historickém diskurzu rané avantgardy⁹ byla tematizovaná nejenom v modelech zobrazení postavy v do-

celek, byť nehomogenní a v detailech přirozeně odlišný. Opíráme se o závěry našich předchozích zkoumání modelového zobrazení postavy v rané prozaické produkci z let 1919–1923, které ukázalo několik totožných a opakovaně se navracajících fenoménů výrazně se spolupodílejících na výstavbě a funkci postavy. V próze tohoto období lze vysledovat mimo výrazné míry personifikace, kterou se zabývá tato studie, rovněž absenci pojmenování postav, vystupující hromadný agens děje (zástup či dav jednajících jako postava), postavy cizinců, postavy bez těla či s deformovaným tělem (tělo jako obtěžující prvek existence), či postavy smutných samotářů. Na základě detailní textové analýzy můžeme tvrdit, že avantgarda ve své prozaické tvorbě akcentuje gesta úzkosti, odcizení a osamocení, které programově potlačuje či upozaduje ve svých teoriích a manifestech akcentujících kolektivní ideologii.

⁷ Revolučně-sociální étos je v prozaické tvorbě avantgardních autorů problematictější a postavy často prožívají složitý vztah ke společnosti, ale i k sobě samým. Cílem úvah o prozaické tvorbě je snaha podat odlišný obraz prvních poválečných let české avantgardy na základě hromadně interpretovaných či neznámých textů, zproblematizovat kanonický výklad tzv. „proletářského období“ a poukázat na fakt, že problém subjektu v avantgardě je jedním z možných interpretačních klíčů k tomuto období.

⁸ Tato studie je sondou do prozaické produkce avantgardy. Je důležité připomenout, že fenomény zde zmíněné jsou ve větší či menší míře obsaženy prakticky v každém díle vznikajícím v prvních poválečných letech, ve kterých avantgarda, jak jsme již upozornili v úvodu, navazovala na postupy moderny. Antropomorfní věci se stala spíše dobovým územ než šokujícím rysem umělecké produkce. Vzhledem k limitovanému prostoru jsou jména ve výkladu ilustracními příklady. Případně využití odlišných ukázek jiných autorů by zde proměnilo pouze tvar ledoce vystupujícího nad hladinu, masiv ukrytý pod ní by však zůstal neměnný.

⁹ Vzhledem k nedostatku prostoru ponecháváme stranou dobový kulturní kontext, který však

bové prozaické tvorbě, ale pro avantgardu zcela přirozeně rovněž ve výtvarné produkci a v obrazovém doprovodu knižních publikací. Podobně jako se zabs-traktňovala a zmechanizovala postava v próze, objevovalo se nekonkrétní zob-razení figur rovněž ve výtvarném doprovodu knih.¹⁰

Například povídky Čestmíra Jeřábka *Zasklený člověk* z roku 1923 jsou dopro-vozeny dřevorytem Arnošta Ráže zobrazujícím čtyři stejné, zaměnitelné posta-vy bez konkrétních tváří. Jejich oči jsou netypicky zvětšené, rozšířené a měsíc, který jim stojí v zádech, umocňuje jejich mrtvolný, neživý nádech. Podobně nekonkrétní siluety zobrazují linoryty Heleny Bochořákové-Dittrichové v knize Lva Blatného *Vítr v ohradě*. Abstraktně zobrazení lidé v rozpohybované ohra-dě se drží za ruce a v dynamickém víru kolem nich se otáčí další bílé postavy, které jsou v pohybu (letu) a zdá se, že postavy uvnitř ohrady atakují či ohrožují. Možnou interpretaci pocitu ohrožení postavy podporuje další linoryt, který se jeví jako detail z prvního obrazu. Zde sledujeme pouze siluetu člověka bez tvá-ře držícího ruce v pozici vzdávajícího se zajatce, jehož paže jsou křečovitě drže-ny vzhůru (BLATNÝ 1923).¹¹

Jedním z dominantních rysů grafické stránky knih, která těsně korespondu-je s prozaickými texty, se v této době stává postava v kontaktu s věcí, konkrétně napětí mezi člověkem a domem v ilustracích Josefa Čapka. Našeho předmětu se dotýkají především obálky knih avantgardou opěvovaného Julese Romainse a jeho kniha *Kumpáni* z roku 1920, ale rovněž Neumannovy eseje *At žije ži-vot*, vydané v témže roce. Obálka *Kumpánů* zobrazuje řadu postav a řadu domů

považujeme za klíčový pro pochopení proměn textových strategií v souvislosti s postavou. Di-sociaci subjektu v poválečném světě, opakovaně tematizovanou dobovými teoretickými texty, samozřejmě nelze klást do přímé souvislosti s rostoucí mírou antropomorfizace. Vzrůstající ak-tivita dosud neživých materiálů, v české próze nikoli pouze strojů, ale především banálních věcí každodenní potřeby, autonomnost věcí oproti opětovně znejištěované autonomnosti subjektu lze však považovat za jeden z doprovodných faktorů sílící krize identity moderního individua. Kolektivně integrující a harmonizující elementy široce sdílené v teoretické reflexi postupně pa-řily spíše k toposům poválečné kultury a v uměleckých textech své naplnění nacházely často složitě. Mezi radikálně odmítaným individualismem a davově hlásaným kolektivismem nevy-mizelo v umělecké literatuře zřetelné napětí a v souvislosti s analýzou textů autorů avantgard-ních skupin by nemělo být tento fakt ztrácen ze zřetele.

¹⁰ Existenci „abstraktního subjektu“ v expresionistických prózách doložila Darina PALLOVÁ (2005). Na materiálu německém a slovenském potvrzuje některé závěry, které vypluly z na-šeho průzkumu specificky českého expresionismu, především pak pokus vyložit válkou rozvrá-čené individuum poukazem na širší (sjednocující) kategorii života. V těchto typech textů sledu-jeme postupnou ztrátu identity hrdiny a jeho složitou identifikaci jak se společností a dobou, tak se sebou samým.

¹¹ Podobné typy ilustrací nacházíme rovněž v knihách autorů pohybujících se mimo avantgar-du. Raisův *Kalibův zločin* vyšel v roce 1922 s ilustrací Karla Holana (člen skupiny s výrazným ná-zvem Ho Ho Ko Ko, později přejmenované na prozaičtější Sociální skupinu). Tři postavy a malé dítě mají nekonkrétní obličeje, ležící žena připomíná ztvárněním dětskou kresbu a její obličej má pouze dvěma tečkami a čárkami naznačeny oči, nos a rty.

v tak těsném kontaktu, že nelze jednoznačně rozhodnout, zda postavy prostupují domy, či domy pohlcují postavy. Ty jsou zobrazené jako nerozeznatelné figury oddělené jedna od druhé pouze odlišným nasvícením, které se cyklicky opakuje. Postavy se drží za ruce, je naznačen jejich pohyb, ale jejich těla jsou jakoby součástí domů – nevystupují z nich, člověk a dům či řada lidí a domů tvoří jedno homogenní těleso. Obálka Neumannovy knihy dokumentuje ještě fatálnější vztah mezi postavou a domem; postava leží skřípnutá pod blokem domů, poloha paží naznačuje snahu o pohyb, jež by ji vysvobodil z dusícího područí domů, avšak jejich váha předčí vůli člověka – chyceného, lapeného, drceného, jehož charakteristika vystupuje v ironickém protikladu k titulu knihy *Ať žije život*.¹²

Nekonkrétní, neindividualizované zobrazení postav jak ve výtvarném, tak slovesném umění bylo jednou z příčin vyvázání věcí z pasivního, služebného postavení. Tento dvousměrný proces, při kterém člověk přestává fungovat jako individualita a věc se „individualitou“ stává, byl mnoha avantgardními tvůrci nahlížen jako přirozené rozšíření zájmu člověka o svět. Dosavadní nezáměr o věci, které soustavně provázejí člověka životem, byl autory některých textů vnímán jako újma a myšlenka společného bratrství byla přirozeně rozšířena rovněž na neživé entity, které se stávají rovnocennými partnery dialogu a v některých textech postavu dokonce ideově a morálně převyšují.¹³

Pohled na věci jako na „mlčenlivé soudruhy“, který by jim navrátil dlouhodobě neprávem upíranou pozornost (obecně známá Wolkrova báseň *Poštovní schránka*, ale především část *Těžké hodiny*) a ve všeobjímajícím pohledu na vše živé i neživé je plnohodnotně zapojil do procesu kolektivního sbíratelství celého světa, v próze na rozdíl od poezie překvapivě podnítil spíše minoritní počet obrazů. Následující typologie vztahu postavy a věci v prozaické produkci dokazuje, že Wolkrův motivický rejstřík, který se v historii bádání o tzv. proletářské fázi české avantgardy bezesporu stal nejdominantnějším, představuje spíše výjimečný přístup člověka k neživým věcem a naopak.

Věci jako protivrážec a nepřítel

Zatímco ve Wolkrově poezii věci často oslovuje lyrický subjekt toužící po dialogu, v jeho povídkách jsou to naopak věci, žádající postavu o projevení zájmu.¹⁴ Například v textu *Chlapec* svaly mluví do snů, noviny křičí a aktivně žá-

¹² Josef Čapek je v těchto kresbách ovlivněn poetikou expresionismu, viditelná je zde „expresivní znakovost lapidárních tvarů bytostí a věcí“ (Rous 2006: 315), jež vyvrcholila v syntéze kubismu a expresionismu, v kuboexpresionismu. Obecně známé je Čapkovo přátelství s Bohuslavem Reynkem a je prokázáno, že Čapek četl Georga Trakla a další expresionisty.

¹³ František Götze v své *Anarchii v nejmladší české poezii* píše, že vědomí odpovědnosti se po válce nezastavuje pouze u člověka, ale zasahuje i okruh mrtvé hmoty (Götze 1922: 10).

¹⁴ Lyrický subjekt v básni miluje věci především proto, že s nimi ostatní nakládají jako s neživými

dají o pozornost, jakkoli musíme zdůraznit, že se zde neživé entity hlásí o slovo převážně postavou či vypravěčem přiděleným hlasem, nikoli vlastní aktivitou. Zatímco u Wolkra zůstává vlastní řeč věcí postavou většinou neslyšena, v povídce Josefa Hruší *Hrob* končí přerývaný příběh kněžny Marie přímým dialogem postavy s věcmi. Ty v textu děsivě ječí, svěřují se kněžně se svým strachem ze smrti a vypravěčem je jim přisouzen samostatný řečový part: „Věci: Po celý život jsme milovaly a teď máme zemřít!; Kněžna: Milovaly...?; Věci: Ano, milovaly jsme ruce, které nás stvořily. Potom život, světlo každého dne a – člověka“ (HRUŠA 1925: 114). Jakkoli jsou v této povídce neživé materie aktivnější než samotná postava, lze tvrdit, že se jejich existence pro člověka stává garantem neměnnosti a bezpečí; věci nezpochybňují stvořiteléské vlastnosti člověka a vyjadřují mu vděčně své city. Neživé materie jsou v takových typech textů s postavou v přímém kontaktu, v některých případech jsou charakterizovány dokonce jako domácí mazlíčci, s nimiž si postava hraje – ty se za to stávají hovornými a těší postavu svou přítomností (M. Nohejl: *Posedlý*).

Zmiňované případy shodně zobrazují vzrůstající činnost neživých materií, které však stále zůstávají na svých, postavou či vypravěčem vymezených místech, a svou aktivitu projevují pouze hovorem, voláním či křikem, tedy veskrze slovními projevy. V mnoha prózách lze ale nalézt doklady vzrůstající aktivity věcí projevující se pohybem, ať již doslovným, či symbolickým – věci opouštějí určený prostor a aktivně si vymezují svůj vlastní prostor. Nikoli však pouze věci, kterými je člověk schopen manipulovat, ale rovněž takové neživé entity jako ulice, továrna, dům či místnost, sám prostor, ve kterém se postava pohybuje, počíná jednat v rozporu s vůlí hrdinů.

Plzeňský rodák a člen Literární skupiny Miloslav Nohejl soustředil své psychologicky laděné povídky s výraznými expresionistickými motivy do knihy *Veliká radost*, v níž se rozvírá široká paleta různorodých variací vztahu postavy a věci. V povídce *Náhoda* má odmítavý postoj k člověku, který se obklopil neživými věcmi a rozpochyboval stroje k ničení, podobu obviňování postavy z vlastní ubohosti a nestálosti oproti stabilnímu charakteru hmoty. „Už v mládí míval jsem proto úctu k tvrdé hmotě. Její mrtvý klid zdál se mi vždy klidem bezpečnosti [...]. Cítil jsem se vždy velmi ubohý před hmotou, v její tvrdosti věčnou, já – měkký“ (NOHEJL 1921: 21). Zobrazená hmota v pohybu (auto) ohrožující člověka na životě nejedná na základě vlastní intence – za viníka nehody je zde označen špatný člověk ve smyslu původce „rozpochybování“ strnulé a nehybné hmoty. Postava hmotu doslova přemáhá a ta se, vedena lidskou, nikoli svou nově stvořenou

entitami. Věci v této básni mlčí, čekají a ostýchají se. V *Těžké hodině* lyrický subjekt prosí o věrnost věcí, kterými je obklopen, a žádá je, aby se k němu modlily, aby v něho věřily. Takové obrazy se v dobové próze vyskytují velmi ojedinele.

„hmotnou“ vůlí, proměňuje v hmotu vraždící. „Sami měkčí, uvádíme tvrdou hmotu, jinak klidnou a dobráckou, usilovně kolem sebe do pohybu, přes její němý odpor. Vraždí nás potom zarputile a klidně“ (IBID.: 21).¹⁵

Další člen Literární skupiny, Karel Hradec, v povídce *Výkřik* z knihy *Svět ve zbrani* vyhraňování vlastního prostoru věcí umělecky ztvárňuje následovně: „Ulice přímo a stroze vymezovala svůj prostor ve zvědavém ovzduší. Bledá obloha vracela tvrdý obrys domů do jeho očí. Linie chodníků se strnule napjaly a řady oken zrcadlily všecku jeho úzkost“ (HRADEC 1925: 45). Obrazy, ve kterých odmítavý měsíc přísně vpadne do zraku hrdiny a prolomí jeho úzkost, dokumentují velmi těsný kontakt věcí a postavy; přiblížení postavy k věcem bývá však v takových typech zobrazení pro postavu přínosné. Postava, jejíž psychologická charakteristika je často velmi omezená, je bezejmenná a nežije svůj vlastní individuální příběh, se na základě vztahu s věcmi stává plastičtější, neboť neživé entity jsou schopny aktivně vracet její otázky či zrcadlit její pocity.

Jakkoli hlavní hrdina stále zůstává jediným původcem energie, myšlenek a jednání věcí, ve výběru lexika spojeného s kontextem věci se již zřetelně vyjevuje jejich snaha o vlastní jedinečnou aktivitu. V Hradcově povídce *Smutek* fasáda domu vykřikuje, kamení bolestně zraňuje nohy i srdce lidí, ulice běží, dům rozkazuje, kovárna buší do ulic a okna spěchají. Pohyb věcí je v textech naznačen slovesy evokujícími chaos, rychlost, pohyb, vír; věci se s prudkostí zapojují do prostoru člověka a jejich první pohyb po „oživení“ není podoben vratkému krůčku dítěte, ale právě naopak, ostrému běhu směrem k člověku.

V roce 1925 vydává člen Devětsilu Ivan Suk soubor svých raných próz pod názvem *Srdce na kovadlině*. Sukovy texty se vyznačují zvýšenou jazykovou expresivitou a jeho obrazy jsou zahalené hávem dekadentních gest. Kontakt věcí s postavou je v Sukových povídkách natolik těsný, že se pro postavu stává zdrojem nelibých pocitů a stavů. V povídce *Rakev* se setkáváme s tímto zobrazením: „Bláto skutečnosti, které mu stříká do tváře vždy, kdykoli touží po vůni krásného snu, mu ztěžuje dech, dere se mu do hrdla. A ticho, které se tu šklebí jako tma podzemní kobky, kam ukládají jen mrtvoly, mu sedá na prsa. Je duté. Jako sud“ (SUK 1925: 23). Takový pohled na abstrakta, které v citované povídce doprovází škleb či chechot přirovnávaný ke zvuku přetržení provazu oběsence, zřetelně evokuje ranou weinerovskou poetiku a jakoby předznamenává jeho otázku z mnohem pozdějšího *Lazebníka* z roku 1929: „Co počít s věcí, jejíž řád je neurčitelný? Je věcí ještě?“ (WEINER 1974: 116).

¹⁵ Podobné zobrazení touhy hmoty ublížit člověku opakuje Miloslav Nohejl rovněž v povídkách v knize *Dívka a sen*. Ve stejnojmenné povídce zde píše: „tramvaje zuřivě poletovaly, rozdrážděny zvýšenou možností urvatí si z davu měkkou a chrupavou kořist“ (NOHEJL 1925b: 5).

„Neurčitelný řád věcí“ způsobuje, že věci v mnoha povídkách postupně opouštějí pozici garanta stability postavy – a zcela naopak – radikálně vyžadují přítomnost postavy ve smyslu garanta své vlastní „věčné živoucnosti“. Věci se v takových případech sice nechovají nepřátelsky, jejich vztah k postavě však není vyrovnaný a harmonický. V případě absence postavy věci samy nedisponují možností oživení a propadají se do své strnulosti a statičnosti. „Všechny předměty začaly pozbývat své životnosti, k níž zdrojem byla jim stálá možnost jejich upotřebení, vznášející se nad nimi i za nepřítomnosti Kuklenovy, dokud důvěřivě čekali na jeho návrat. Násadka, osušovátko, knihy, zásuvky, židle – všechno upadávalo na svých místech v bezvědomé nepohnutí a vracelo se v prastav všech látek, v němž se o ničem a o nikom živém nic neví“ (NOHEJL 1925a: 9).

Pasivní čekání věcí na člověka se v mnoha textech radikalizuje a vědomí jejich závislosti na postavě je zobrazováno jako mučivý hlad po člověku, po nutné živoucí výplni neživých vnitřních obsahů věcí. V takových textech nejsou již věci popsány jako trpělivě čekající materie, ale jako zuřivé, rozlícené věci, které, člověkem opuštěny, doslova šílí: „Těla továren zkameněla v mrtvém vzduchu a děsila tichem svých strojů. Vyzařovala úzkost. Šílela po lidech. Po tisíci párech lidských rukou. Po hudbě kol a řemenů. Po tanci železa. Po vůni lidského potu. Žaludky továren hynuly hladovou křečí. Hladem po člověku, svírajícím páku“ (JEŘÁBEK 1923: 45). Podobné zobrazení továrny jako bestie, jako klece z kamene, cenící dásně, se objevuje rovněž v Jeřábkově povídce *Veliké štěstí*.

Mnozí autoři ztvárňují aktivně jednající věci jako jednoznačnou kritiku zmaterializovaného měšťáckého světa. V románu Karla Schulze *Tegtmaierovy železárny* na sebe charakter člověka a věci (zde železa) neustále naráží – je buď postaven do kontrastu (železo v textu na rozdíl od člověka neumírá, je věčné), anebo je zdůrazněna jejich shodná vlastnost (železný charakter hlavního hrdiny). Tezovité postavy opakovaně vyjadřují znechucení nad nadvládou věcí, konkrétně strojů a peněz, nad člověkem: „Zde je vidíš, otroky věcí, věcí, věcí, peněz a pojmů. Věcí, kteří budou soudit tvoji víru v lepší lidstvo. Věci se jich zmocnily“ (SCHULZ 1922: 51). Tento způsob představení zkaženého světa peněz, převahy materiálních statků, kterým člověk podléhá, je v jistém smyslu totožný s obrazy v povídce Lva Blatného *Pytel zlata*, ve které na postavu měšťáka útočí akcie.

Karel Schulz ve svém románu za příčinu omezování člověka (mimo materialisticky zaměřeného světa) dle dobového unanimitického úzu označil město ve smyslu symbolu umělého života, vzdalování se přírodě a ve smyslu překážky vzájemného pochopení lidí. Město (nejen) pro rané avantgardisty představovalo zdroj spoutání člověka, bylo zodpovědné za jeho nesvobodu. „Bez města žijí lidé jinak. Svobodněji. Radostněji. Zde musíš myslit na tisíc věcí, které tě obklopují, denně tisíc věcí vyčerpává tvoji pozornost, i obrazy pro své myšlenky hledáš už v městě, město, město určuje ti, jak máš žít, město říká: to je dovoleno

a to není, městem jsou spoutána v tisíce věcech a znenáhla už na život zapomínáš“ (IBID.: 166). Člověk spoután věcmi nad nimi ztratil svou vládu, podléhá jim a odcizuje se tak sám sobě i ostatním lidem. Neživá abstrakta jsou sice i nadále partnery dialogu (Tegtmaier hovoří se snem, Helena v závěru s klidem), přesto v závěru románu zaútočí (viz dále).

Vraťme se však ještě k významu železa v Schulzově románu. Železo je na počátku příběhu jak příjemcem citu, tak jeho poskytovatelem a bere na sebe lidské atributy rovněž ve smyslu touhy po svobodě – avantgardními skupinami opakovaně manifestovaný požadavek osvobození člověka se nejenom v tomto textu přirozeně dostává do souvislosti s neživou entitou.¹⁶ Potřeba osvobození věci byla v uměleckém ztvárnění v podstatě totožná s programovými texty variujícími nutnost osvobození člověka (často od své vlastní individuality v kolektivu), a proto můžeme vyslovit hypotézu, že se v jistých případech věci v textu stávaly symbolem člověka – ve chvíli, kdy procházely procesem zlidšťování, často na sebe braly takové vlastnosti, jež v budovaném kolektivním diskurzu nebylo možné či vhodné přisoudit v textu postavám.¹⁷

Programově závazný kolektivismus, radostné sbratření potlačující smutek a lidskou samotu, nepodněcovaly individuální prožitky osamocení, úzkosti a strachu, a proto v dobové próze sledujeme často spojení negativních prožitků nejprve s věcmi, přičemž až po oslabení účinku přistupuje vypravěč k propojení těchto nálad s člověkem. Konkrétním dokladem může být ukázka z povídky Ivana Suka *Válka*: „Vlaky jezdily nářkem. Písňe vojáků plakaly, a v jejich slzách tonuly sny, zaškrčené mamonem. Prsy žen vysychaly smutkem a hladem, nemajíce, pro koho by kvetly. Ulice již vyzývavě nevykřikovaly, byly skleslé, jakoby umíraly. Lidé chodili se sklopenými hlavami a ruce se zatínaly jen o samotě“ (SUK 1925: 34).

Ukázky prozaické tvorby členů českých avantgardních skupin zobrazily proměnu v modelech antropomorfních prostředků. Věci se v těchto povídkách vymezováním vlastního prostoru přibližují k člověku a nabývají nikoli pouze schopnosti aktivního jednání, ale i možnosti reflexe vlastní existence, kterou velmi často postavy postrádají: „Jsme minulost zajizvená, zhojená, zmelodizovaná, uspořádaná, ovládnutá. Jsme řád minulosti“ (GÖTZ 1923b: 236). V analyzovaných textech lze vysledovat proměnu původního účelu věci; oživující věci nejsou již pouhou metaforou, ale samy se zapojují do procesu narace v pozí-

¹⁶ V některých povídkách rovněž Miloslav Nohejl ukazuje zohýbanou a přelámanou hmotu, která blaženě děkuje za osvobození od ustrnulých tvarů.

¹⁷ Jedna z dalších množných interpretací osvobození železa v Schulzově románu může implikovat východiška futurismu (k tomu srov. PAPOUŠEK 2007: 49).

ci další postavy. Jejich projevy jsou nepřátelsky dravé, k postavě se nebezpečně přibližují, avšak ještě stále nepředstavují zdroj akutního ohrožení.

Věci (stěny) jako ochranný štít před útoky světa

Poválečný svět byl jeho současníky pocítován jako rozlomená doba chaosu a zmatku, doprovázející bolestně zakoušenou krizi skutečnosti a silící kolize mezi člověkem a „jeho“ světem. Manifesty a programy jako často překotně vytvářené návody pro umění i pro život udýchaně stavěly nový radostný svět pro „nového člověka“. Nebyla to pouze válka, která ztížila porozumění člověka světu, svou roli sehrály rovněž vědecké objevy a technické vynálezy, jež byly vnímány jako další kameny navy“ popsána jako ochranná krychle, za kterou se běsní. Sledujeme zde, že ohrožovaný člověk je před neživou entitou – nejčastěji světem – chráněn dalšími neživými entitami – nejčastěji stěnami místnosti. Svět se proměňuje v ohrožujícího útočníka, v obávaného nepřítele, který přistupuje k obydlí lidí v touze ublížit. Tragičnost této vize tkví právě v tom, že člověk nemůže existovat mimo tento svět a fatální určenost prožít své bytí v tomto světě se v povídkách promítá do ztvárnění místnosti, která se svými stěnami stává symbolickým ochranným kruhem, ne nepodobným ochrannému kruhu vyskytujícímu se v textech o čarodějnictví. Karel Hradec v povídce *Plakát* popisuje smutný příběh dívky čekající na vystoupení varietního umělce: „Svět přistupoval blíže k okenním tabulkám a noc nalehla hrozivěji na stěny světnice, než kdy jindy. [...] Sevřela ji podivná úzkost. Svět kolem ještě více nepřátelsky přistupoval k ní“ (HRADEC 1925: 57). Ustrašená dívka nakonec v místnosti rozsvítí lampu, která zažene svět; svíravý pocit ohrožení však přetrvává, neboť po rozsvícení světla v místnosti svět neutěče, ale pouze tiše poodstoupí.

Věci (stěny) jako útočící agresori

Jakkoli jsou topos domu či místnosti mnohdy symbolem čehosi známého a bezpečného, je zřejmé, že nabízené bezpečí není trvalé a že bariéra stěn pomalu podléhá útokům z vnějšku. Stěny či stropy se rozpohybovávají a tlačují člověka uvnitř natolik silně, že „mezi stěnami nezbude místa ani pro výkřik, a krev rozmáčkého života postříká je v osudné znamení den velikonočního“ (VLČEK 1925: 25). Obraz borcení ochranných stěn se však v próze nevyskytuje pouze ve smyslu vítězství světa nad postavou, ale je často motivován potřebou postavy přiblížit se zpět ke světu, vystoupit z místnosti a pokusit se s ním obnovit narušený vztah.¹⁸ „Poslouchal strnule a cítil, že se bojí něco, co považoval za

¹⁸ Jiný typ zlidšťování světa předvádí například Čestmír Jeřábek v obrazech žijícího světa, na který člověk položí své ruce a slyší tlouct jeho srdce, tepat krev v jeho žilách a tepnách.

pevnou zeď, postavenou proti útokům světa. A poznal zároveň, že nezboří-li se nyní, zboří se později. Zboří se jistě“ (HRADEC 1925: 49).

Stěny přestávají být stabilní ochranou, s praskáním povolují, ba co více, proměňují svůj původní status ochránce ve status útočnicka. V povídce Karla Hradce *Smutek* se nepřítel drápe do místnosti všemi skulinami z vnějšku a nejenom stěny, ale celá místnost povoluje vnějšímu tlaku. „Stěny prudčeji naběhly na něho, okno desíti políčky narazilo na jeho čelo“ (IBID.: 23).¹⁹ Neživé předměty útočí na člověka, jejich atak je popsán jako tvrdý, soustředěně postupující, hrany místností se prudce a krutě vklíníují v prostor. Okolní svět či nepřátelský vnější prostor se do místností, ve kterých je postava ukryta, násilně vlamuje. Vysoká frekvence užití slova *vlamování* dotváří představu čehosi původně celistvého a nenarušeného, do kterého cosi vnějšího a cizího radikálně a bolestně vstupuje.

Bortící se domy či snižující se stropy – v některých textech se části stropu dokonce zasouvají a vysouvají jako čepel dýky – člověka svírají podobně jako vězení.²⁰ V této souvislosti pak není překvapivé, že se deskripce místností, ve kterých se postava ocitá, nápadně shoduje s prostorem kobky s mřížemi, jak ji popisuje například Karel Hradec: „Člověk, který měl rád volnost, jest tam sevřen železem, čtyřmi stěnami, špinavou podlahou a nízko položeným stropem. Člověku je úzko, protože prostor je tu stlačen tím stropem a stěnami na rozpětí paží, a to je jeho srdce, které je uvězněno za křížem mříží od mnoha a mnoha dnů“ (HRADEC 1925: 35). Místnost, ve které je postava zavřena, není jediným symbolem věznění člověka. V některých povídkách se jím pro člověka stává celý svět, z něž není možné uniknout.

Vzhledem k avantgardou vyslovované skepsi k religiálním východiskům těsně po válce je nečekané, že postavy v souvislosti se snahou prolomit tíživé stěny vězení vyjadřují potřebu přítomnosti Boha: „Potřebujeme něco, k čemu bychom se mohli utíkat. Co bychom mohli vzývat. K čemu bychom se mohli modlit. Co bychom mohli milovat. Čemu bychom mohli věřit. Co bychom mohli odkázati

¹⁹ Zobrazení drceného, ničeného člověka je jedním z výchozích témat prozaické tvorby Karla Hradce. Podobné obrazy obsahuje rovněž mnohem pozdější povídka *Poslední chvíle* Adama Lacka, ve které zkroucenou postavu cosi škrtí a úděsně tíží, avšak ta nepřestává toužit po svobodě „jako kterýkoliv jiný člověk, znenadála vězněný v šedivé krychli budov a zdí, hlídán jako zločinec“ (HRADEC 1928: 21).

²⁰ Obrazy bortícího se prostoru nelze jednoznačně spojovat pouze s prožitkem války. Můžeme je vnímat rovněž jako možné odkazy k poetice předválečného expresionismu. Richard Weiner ve svých raných zápiscích kolem roku 1910 vytvořil skoro totožný obraz oživlého ohrožujícího prostoru, jaký nacházíme u členů Literární skupiny. „V divokém reji sem i tam pobíhá pokoj, všechno se říti a střídavě šíří a úžij. Není možno dýchat. Skřeky tisíců spolutrpících slyším a je mi hrozno, hrozno, k nevyslovení úzko“ (WEINER 1988: nestránkováno). Na podobnou souvislost těchto obrazů s expresionismem upozorňuje ostatně rovněž Ludvík Kundera: „Vždycky tytéž vysoké, jakoby sklánějící se domy – hrozivé, varovně, katastrofické –, vždycky tyž osamělý člověk řítcí se mezi hradbami hrůzy“ (KUNDERA 1969: 17).

těm, kteří přijdou po nás. Čím bychom rozbili sílu těch čtyř temných stěn, jež nám činí život vězením“ (JEŘÁBEK 1923: 69).²¹ Čestmír Jeřábek, jehož soubor povídek *Zasklený člověk* je v podstatě vášnivým dialogem s Bohem, v některých svých povídkách popisuje člověka jako Božího nástupce po smrti Boha. V povídce *Vzpoura* však mrtvý Bůh znovu procitá a ujímá se vlády světa, aby Člověk (psán s velkým písmenem) zbaven stvořitelských možností, podlehl procesu zvěčnění; uzavře okenice své malé místnosti, aby neviděl oblaka a stane se „věcí, naslouchající rozkazům Prozřetelnosti“ (IBID.: 35).

Svět, který na člověka útočí či je mu pouze vězením, není stabilním a bezpečným prostorem pro život. Mnoho textů zobrazuje zřícení světa, jakkoli současné ukazují, že vina za narušení a vyprázdnění životního prostoru leží především na člověku, jenž ztratil svou stabilitu, vychýlil se ze svého středu a na základě toho pozbyl své rovnováhy rovněž svět sám. Stejně jako nacházíme dvousměrný proces zvěčňování postavy a zlidšťování věcí, vzájemně spolu souvisí rovněž nestabilita světa a zhroucení lidí. Věc i prostor existuje v přímé souvislosti s bytím člověka, proto k jejich fatálním proměnám dochází nikoli objektivně, ale prostřednictvím lidského vědomí. Umělecké zobrazení v úvodu zmiňované disociace poválečného subjektu a kolize člověka a světa je v avantgardní próze poměrně častým jevem. V povídce *Opilci* tento fakt vystihuje Lev Blatný: „Každý jsme jinak opilý, ale všichni jsme utekli z rovnováhy, která je železným poutem. Svět se zřítíl, protože jsme zabili jeho rovnováhu“ (BLATNÝ 1925: 64).

Bolestivé proniknutí věci do těla

Dosavadní výklad dokládá přímou souvislost nalomených postav s vlamováním světa do prostoru původně symbolizujícího bezpečí. Narušené, necelistvé postavy neobstály v hrozivě vzrůstající aktivitě věcí, kterým se podařilo zrušit bariéru mezi neživým a živým světem a které se vlamují nikoli do prostoru, ale přímo do těla postavy v touze vtisknout jí svůj zvěčnělý charakter a úspěšně zakončit proces odlidštění. Tělo, jež lze chápat jako hranici subjektu/postavy, za kterou věc dosud nebyla schopna proniknout, přestává být posledním garantem autonomie člověka.

K proměně postavy v neživý materiál nedochází v textech pouze v symbolické rovině, naopak, zvěčnění postavy je zobrazeno často ve zcela konkrétních detailech. Vraťme se znovu k *Tegtmaierovým železárnám*, neboť v tomto textu postavy svoji proměnu v pouhý materiál samy reflektují a v přímé řeči vyjadřují

²¹ Postavy v Jeřábkových textech jsou opakovaně zobrazeny jako nesvobodní lidé, stísnění v prostoru. Navracejí se obrazy, v nichž rozráží černý vězníci kruh, naráží hlavou do černých stropů svých příbytků, anebo si podřízeně zvykají na své malé světnice a bojí se toužit po něčem větším. Stále se opakují rovněž pocity strachu a úzkosti, postavy cítí na rukou železné objetí pout a jsou stlačovány nízkými stropy (které dusí sny), bránícími zdvihnutí paží k obloze.

svůj nesouhlas: „Proudy se valily. Sál se rozestupoval. Lomoz rostl. Hlasy řinčely. Přehlušovali jeden druhého, ozvěna čtyřikrát zaduněla. Ruce se zdvihaly do výše. Šátky žen ulekaně se prodíraly k oknům. »Nechceme být materiálem!« (SCHULZ 1922: 104). Postavy se sice přeměně na materiál vzpírají, v teoretické produkci avantgardy se však pojetí současného člověka jako pouhého předobrazu „nového člověka“, doprovázené přístupem k němu z hlediska využitelnosti, funkčnosti a společenské prospěšnosti, materiálu de facto přibližuje.²² V době, která byla avantgardisty považována za přechodnou, se nejen básník, ale v podstatě každý jedinec stával stavebním materiálem pro budování nového světa a „nového člověka“.²³ V uměleckém textu je však mrazivé sledovat, jak postavy podléhají komunistické ideji jako hybateli příběhu a nutnosti sloužit hodnotám prospěšným kolektivu.²⁴ „Železo naplní svět, vzepne mosty, postaví tratě, budovy, města, nádraží. Vše, čeho se dotkneš, bude železné a mezi tím budou žít lidé, kteří dnes musí být materiálem“ (IBID.: 131).

Dalším rysem odživotnění postavy bývá především pro autory Literární skupiny narušení její tělesnosti. Nebývá to postava jako taková, ale především její

22 Schulzův román je v jistém smyslu výjimečný rovněž v souvislosti s autorskou poetikou. Zobrazení lidí jako materiálu je z hlediska vypravěče legitimní z důvodu přímého následování kolektivní ideologie. Kolektivní masa se v ještě v roce 1922 měla přirozeně stát materiálem pro budoucnost a smrt hlavního hrdiny lze v souvislosti s tímto interpretovat současně jako oběť mase a jako trest za „vyčnívající individualitu“. Román vyšel v roce 1922, ale zdá se, že Schulz již v té době striktně kolektivní ideologii opustil a začal tvořit – dle nově přijímané doktríny Devětsílu – poetisticky. Proměně poetice v přímé souvislosti s proměnou programu nasvědčuje rovněž struktura jeho další knihy Sever – Jih – Západ – Východ, jejíž součástí se měla stát Schulzova Povídka o davu, publikovaná v roce 1923 v Hostu. Tato povídka, zcela tendenční zobrazení kolektivistických idejí, však do knihy, s největší pravděpodobností právě pro své programově poplatné téma, zařazena nebyla.

²³ Tento požadavek zcela fatálně proměnil dobové postavení umělce, který byl manifesty povolán k vybudování nového světa. V dobové řeči se básník stává vykladatelem světa, zvěstovatelem nového světa, avšak měl pouze, jak vyplývá například ze studie A. M. Píši „K orientaci nejmladších tvůrčích snah“, připravit lodě a pomoci s přeplutím k novému světu nového člověka, jehož součástí se však proto, že byl příliš ukotven v tradici a v minulosti, nikdy nemohl stát. Avantgardní umělec se tedy proměňoval v jakéhosi proroka, pevně zakořeněného v jiném (starém) světě, než o který usiloval. Více se k těmto paradoxům vyjadřuje například Charles Russell v knize *Poets, Prophets, and Revolutionaries* (RUSSELL 1987), ale především Boris Groys v knize *The Total Art of Stalinisms* (GROYS 1992), který proměnu statutu umělce v avantgardním umění spojuje rovněž se smrtí Boha, po níž umělec sice disponoval tvořivými schopnostmi, ale vzdálil se lidskému světu. Dle Groyse se v této záměně básníka za Boha umělec vyvážal z tohoto světa a počal existovat v jakémisi prostoru mimo něj.

²⁴ Kolektivně prospěšné nejsou však v tomto románu, na rozdíl od pozdější fáze avantgardy, stroje, jež jsou zde představeny jako prostředek zotročování člověka. Román byl viditelně napsán v krátkém časovém úseku, ve kterém se avantgardisté od výtobytků techniky jako od symbolů zla odvrátili. Zdá se však, že v rozmezí pouhého roku se technické (konstruktivistické) předměty staly opět centrem nadšeného zájmu, citů a radosti, a technika se namísto otrokáře stala (v myšlení poetismu) osvoboditelem od lidské omezenosti a bídy.

tělo, které se pro svou měkkost transformuje ve snadno tvarovatelný materiál, do kterého mohou vlamující se věci otisknout svou vlastní podobu. Hrdinové ztrácejí své původně jasně vymezené a pevné hranice těla a „netěla“, a proměňují se v poddajný materiál tvarovatelný do různých podob. Z člověka lze posléze vymodelovat prakticky cokoli, rovněž to, co se člověku již nepodobá, je zrušena autonomnost lidského těla jako základní možnosti lidské existence, která bez odporu čeká na vyformování věcmi, jejichž cílem je proměnit člověka k obrazu svému: „učedník je přece jen měkká hmota, do níž je třeba bušit, aby tvrdla jako železo“ (HRADEC 1925: 17).

Abstraktní postava s neohrazenou „měkkou“ tělesností vystupuje v povídce *Vzpoua* básníka Dalibora Chalupy, jehož prozaické pokusy mimo časopis *Host* nikdy knižně nevyšly. Postava je zde uzavřena ve světě utrpení, kde lidé pláčou a umírají, kde převládá šedá barva a kde se namísto sdílení dostavuje pouze prožitek zmaru, samoty a úzkosti. Hlavní hrdina, holičský učeň Toník, je obětí vnějšího světa. Do jeho těla mu násilím pronikají cizí věci a hlasy, zabodávají se nůžky, podřezávají ho břitvy – těmito neživými materiemi je těsně obklopen a nebezpečně ovinut: „Zdalo se mu, že je omotáván vším tím jako papír, na který se navijí v klubko bavlna, ruce připoutané k tělu, krk tísněný“ (CHALUPA 1922: 151). Věci jsou zde vylíčeny jako stabilní, zatímco on se postupně proměňuje v pouhý náznak člověka a splývá s charaktery lidí, jejichž tváře se odrážejí v zrcadlech. Dostává se tak do stavu, ve kterém se již nepohybuje jako člověk, ale jako stroj. Umělecky zobrazená vidina člověka přibližujícího se k charakteru mechanického stroje v podstatě variuje závěry Marinettiho *Technického manifestu futuristické literatury* z roku 1912, ve kterém se hovoří o člověku s nahraditelnými díly.

V tragicky vyznívajících povídkách zaútočí na malého chlapce postupně ze všech šesti prostorových stran zrcadla, která svou aktivitou rozpo pohybují rovněž stěny místnosti, proměněné v útočící zbraň. „Postup stěn děl se stejnoměrnou rychlostí, takže se sblížovaly a tvořily zmenšující se krychli, v jejichž blýskavých plochách byl záchvat včerejšků, hnus jednotvárnosti, přízrak utrpení a pasivity, pláče a smrti“ (SCHULZ 1922: 152). Hlavní hrdina tohoto příběhu je vypravěčem popisován jako chycený a rozslápnutý – rovněž proto, že se všední úkony stávají součástí jeho bytosti a kamenící vnějšnost světa proniká přímo do jeho těla, které se depersonifikuje a stává se pouhým nástrojem.

V kritickém okamžiku fatálního narušení těla věcmi (autem, kulkou) „život“ mnoha postav nekončí. Avantgardní prozaici často rozlišují duši a tělo, které se promítá do takových obrazů, v nichž postava vystupuje ze svého těla, shlíží na něj, dotýká se jej, ale nadále jedná a mluví jako živá, zatímco tělo připomíná neživou, mrtvou věc, ke které postava často nemá žádný vztah, anebo v ní vzbuzuje až pocit zhnusení. V mnoha textech není fatální proniknutí věcí do těla spojeno

se smrtí postavy, v dobové próze se vyskytují i takové obrazy, v nichž nevinné pohledy chlapců namísto projeveného zájmu o dívku pronikají do její kůže a samotný pohled evokuje bolestný průnik do jejího těla: „Potkala hochy. Jejich oči ji leptaly po celém těle“ (HRADEC 1925: 56).

Leptání přirozeně není jediným prostředkem narušujícím povrch těla, který je spojován s bolestí. V blízkosti těla se objevují předměty s výrazně zašpičatělými hranami či ostrými hroty ve Vlčkově básni v próze *Vzpouora samoty*: „Zdi kolem mají dovnitř ostré hroty, které mučivě zvolna vnikají v moje tělo“ (VLČEK 1922: 83). Tohoto charakteru nabývají rovněž abstrakta či psychické stavy postavy; úzkost se postavě deseti hroty zabodává do srdce například v povídce *Posedlý* Miloslava Nohejla.

Přibližujeme se k takovému typu textů, které zobrazují věci odmítající respektovat autonomní existenci postavy. Když jsme v souvislosti se Schulzovým románem *Tegtmaierovy železárny* uvedli, že se Tegtmaier stává železem, přesněji železným, jednalo se o přesun charakteru věci na člověka, který se primárně jeho tělesností nijak nedotkl. Hlavní hrdina románu, továrník Tegtmaier, je po stávce dělníků jedním z nich napaden a zavražděn. Bariéra těla postavy je v závěru románu prolomena, věci atakují lidské tělo a proměňují člověka v sebe sama – člověk se stává věcí. Snad především proto, že hlavní hrdina uvažuje v románu převážně o věcech, nikoli o lidech, stává se nakonec člověkem–věcí. Tegtmaier, brutálně ubitý kamenem, již nepřipomíná člověka a vypravěč o něm hovoří pouze v neživotném středním rodě: „Nemělo to obličej. Byla to věc“ (SCHULZ 1922: 140–141). Smrt hlavního hrdiny je jazykově spojena zásadně s neživotnými zájmeny. Vrah se sklání k ležícímu tělu: „Dotkl se toho na kamenech nohou a nehýbalo se to [...], kopl do toho na kamenech a cosi sletělo s kvádrů [...] mastná a zapáchající voda a v ní se cosi bez obličej potápělo k bahnu [...]. Zatím ve stoce cosi bez obličej nasakovalo bahnem“ (IBID.: 141). Ubitá postava se proměnila v nepotřebnou věc, mizící ve stoce.

Podobně tragickou polohu zvěcnění člověka ztvárnil v povídce *Poslední radost* Karel Hradec, v příběhu silně neharmonického vztahu dvou manželů. Postava muže je v tomto textu vystavena nikoli útoku věcí, které ho obklopují, ale paradoxně ataku vlastní manželky, která se v jeho očích proměnila v pouhou věc. Vypravěčské využití druhé osoby plurálu vtaňuje recipienta do hrůzného zápasu dvou lidí. „Šiška obličej vaší ženy se změnila v hrot, který mířil na vás, hrotité oči a špičatá ústa zmateně rozspávala ještě hrotitější slova. Sevřel jste bláhově hrdlo své ženy, abyste zastavil onen nenáviděný hlas v odporném rozmachu síly“ (HRADEC 1925: 62). Několikrát variováný hrot evokuje proniknutí do těla druhé postavy, bolestivé zranění či následnou smrt. Zabití věci, které se bohužel v důsledku mění ve smrt člověka (připomeňme jen Jeřábkovu povídku *Krysa*, ve které chlapec krysu (symbol úzkosti) zastřelí ve chvíli, kdy mu sedí na srdci),

v tomto textu osvobozuje hlavní postavu, která aktem zabití získala pocit volnosti. Jak jenom je tato volnost odlišná od raných Vančurových textů (*Amazonský proud*), v nichž je postavám přirozeně volně v jejich práci a v každodenním životě! V textech navazujících na myšlenkový svět expresionismu se pocit volnosti často dostavuje ve dvou pro postavu fatálních činech – vraždě či sebevraždě.

Formování věci do geometrických obrazců (spirála, krychle, kruh)

Detailní pohled na rané prozaické texty české avantgardy odhalil proměnu statusu věci z nehybného a služebného doprovodu postavy v zlověstného nepřítele, vstupujícího s postavou do souboje na život a na smrt. V použitých ukázkách nelze ignorovat fakt, že věci se formují do více či méně pravidelných geometrických obrazců. Úvodní stručný odkaz na dobový výtvarný doprovod v následující části rozšíříme ve snaze nalézt styčné plochy mezi obrazci, které se vyskytují ve slovesném umění, a dobově dominujícími tendencemi v umění výtvarném.

V dobovém diskurzu zřetelně rezonuje kubistická poetika, jež podnítila užití hran a ostrých úhlů napříč různorodými médii umění. Vzhledem k limitovanému prostoru zmíníme opět alespoň jeho nejvýznamnější projevy v tvorbě Josefa Čapka, jehož obrazy z počátku dvacátých let začínají přirozeně zobrazovat osamocené postavy, u jejichž těl je signifikantní absence oblých tvarů (POMAJZLOVÁ 1994: 157). Například *Žena nad městem* zobrazuje ostré hrany městských domů a smutnou postavu nad nimi, podobně ostrou a hranatou jako jsou domy pod ní. Čapek, a v této době nejenom on, výtvarně zpracovává takové postavy, které svou hranatou tělesností upomínají na své vyformování rovnoramennými obrazci. Slovesné projevy tuto výtvarnou inspiraci v kvantitě zobrazených geometrických těles s radostí dohánějí a my jsme svědky stále intenzivnější tendence začleňovat geometrické obrazce do uměleckých textů: Lev Blatný tvaruje své povídky do kostek (*Povídky v kostkách*) a později Jiří Mařánek vysílá svého pětihranného Boba na strastiplnou pouť hledání hranaté planety, neboť na kulaté je Bobovi nemožno žít (*Utrpení pětihranného Boba*).

Obraťme již naposled pohled k *Tegtmaierovým železárnám* Karla Schulze, v jehož závěru věci na postavu zaútočí v podobě spirály. Hrdinku Helenu obklopí spirála věcí, ze které není úniku, a ona ve snaze o útek naráží pouze na další obrazce: „a zde, v krychli světlice, bylo trýznění, neštěstí, zmatek, nikde východ, nikde uniknutí, spirála“ (SCHULZ 1922: 182). Použití pojmu *spirála* můžeme v jistém smyslu považovat za dobově podmíněné. Zatímco pro modernu byla charakteristická jistá únava z mlhavých kontur a absence linií (KŠICOVÁ 1996; autorka zde vychází ze studie France Servaese *Umění linie* z roku 1902), avantgarda linií začlenila jako příomou součást složitějších obrazců.

V roce 1923 v esejích *V průsmyku* považuje Andrej Bělyj za symbol reality kruh a civilizaci charakterizuje jako linii. Je přesvědčen, že budoucí kultura spojí

kruhy a linie do spirály symbolismu. V souvislosti s předmětem našeho zájmu je pro nás zajímavý návrh Danuše Kšicové pokusit se o antropologické dešifrování tohoto obrazce, neboť Bělyj si člověka představuje jako tečku v kruhu, které se spojí do spirály jako symbolické formy života člověka: „Protože tečku s kruhem spojuje spirála, znázorňuje právě ona život člověka, zatímco kruh se stává symbolem světa, jenž člověka obklopuje“ (IBID.: 38).²⁵

Stává-li se spirála symbolickým obrazcem života člověka, můžeme ji chápat ve dvou základních významech. Tvar spirály na sebe může brát podobu ulity, a tím se stává pro člověka úkrytem, domovem symbolizujícím bezpečí a nabízejícím útočiště (BACHELARD 2009). Obrazec se však rovněž otevírá interpretaci přesně opačné; namísto ochrany člověka se stává především pouty, které postavu pevně svazují, vězením, jež své stěny těsně obemklo kolem postavy uzavřené uvnitř a stalo se symbolickou, avšak i doslovnou bariérou mezi postavou a okolním světem. Z hlediska interpretace závěru Schulzovy prózy můžeme vycházet z představy tzv. Archimedovy spirály, ve které se trajektorie bodů pohybuje dle pravidla, tedy konstantně, neboť tento tvar představuje pro člověka v jeho středu prostor, který z něj sice tzv. „povstává“, avšak člověk je v něm pevně uzavřen.

Následující rozbor Schulzova románu naznačuje, že pevné spoutání člověka tímto obrazcem nevytváří jako možná ochrana, ale právě naopak, stává se prostředkem k zobrazení postavy chycené uvnitř obrazce, ze kterého nemá šanci uniknout a který libovolně proniká přímo do jejího těla. V *Tegtmaierových železárnách* je situace o to závažnější, že věci ve spirále člověka pouze nespoutávají, ale přecházejí do něho, stávají se jím, narušuje se hranice mezi člověkem a věcí; věc vyrůstá z člověka, který se proměňuje v jednu z podstat věcí. „Tolika ulic a přece ke všem lidem nedojdeš. Jiné věci zakryla ti bolest. Sama. Helena zoufale vykřikla. Věci ji omotaly jako spirála. Byly ze všech stran, stále kolem ní. Ať padla k zemi, nebo ruce zvedla, všude narazila. Spirála byla kolem ní. A nebylo z ní východu. Spirála. Neunikneš, Heleno, řekla si. A proč život tak bolí? Spirála. Věc. Jak jsme nešťastní – vykřikla. Spirála. Život se pne jinam. A jak z toho uniknouti, jak jak –? zoufale volala“ (SCHULZ 1922: 181).

V závěru Schulzova textu vztah člověk – věc ustupuje novému vztahu věc – věc; dva řády světa – lidský a věcný – na sebe čelně narazily a ten lidský byl významně deformován. „Srdce ve spirále krvácelo v těžké noci. Noc tekla nad městem, nad tisíci střechami, nad srdcem zazděným v kamení. Věci odpočívaly, aby

²⁵ Kšicové podnětná interpretace estetiky a poetiky tvorby A. Bělého obsahuje však v interpretaci obrazců spirály některé nepřesnosti. Věta „Evoluce předpokládá čas a linii času. Graficky ji lze nejpřesněji vyjádřit spirálou v kruhu“ může znamenat, že spirála slouží pro ilustraci cesty, po které v čase (evoluce) dochází ke změně, v tomto případě z bodu do kružnice, která je však nepřesně zmiňovaná jako kruh. Matematicky je však přechod z bodu do kružnice nesmysl (spirála v nekonečnu přechází v přímku).

zítra znovu se probudily. [...] Současně si uvědomují nejen vztahy k věcem těm, ale k věcem, vyrůstajícím v nitru. Současně. Předměstí obkličují města. Tovární komíny dýmavým kouřem oznamují parlamentu a bankám, že dělníci pracují“ (IBID.: 182–183 a 185).

Bylo by mylné přisuzovat tomuto románu na základě závěrečné románové sekvence charakter apokalyptického textu varujícího před vzbouřením věcí a ztrátou lidskosti světa. Text psaný dle autora „na příkaz města“ rozvíjí vcelku tendenční kritiku měšťáctví a zmaterializovaného světa, a postavy jako ploché symboly obecně sdílených idejí a strachů jsou hromadně zaštitěny kolektivním ideálem. Závěrečná scéna s věcmi ve tvaru spirály má proto jasné vyústění – vzbouření věcí nemůže zabránit člověk sám, ale lidé sdružení v kolektivu, v zástupu.

Frekvence formování věcí, či přesněji abstrakt, do geometrických útvarů je charakteristická rovněž pro Bartoše Vlčka. V povídce *Učeň* Vlček píše: „Tam, vtlačeno [šero, ZM] jsouc v geometrické útvary obdélníků a čtverců, podobalo se skříním do zdi vraženým, nad nimiž nápisy byly vinětami hlásajícími, kolik milionů bacilů smutku a bídy je tu kondensováno v maličkém prostoru“ (VLČEK 1925: 25). Pokud Karel Schulz označil v doslovu prostor svého románu za (krytalickou) krychli, vybírá si Vlček za atakující obrazec trojúhelník: „A nad ním se uzavíraly střechy domů, trojúhelník, v němž stál a běžel, nížil svůj vrchol k němu, co nevidět se dotkne jeho hlavy a pak ho přimáčkne k zemi, pak přimáčkne též jeho volání, že už nikdy nepronikne k uším té, která ho měla zachránit“ (IBID.: 36).

Tyto vize jsou symbolickým zobrazením odcizování člověka, uměleckým ztvárněním pocitů útlaku, úzkosti a stísněnosti v prostoru, ze kterého není úniku. Vidina člověka, v textu postavy, který je opakovaně uzavřen, uzamknut, omezován ve svém svobodném pohybu, se stává přirozenou součástí avantgardní řeči, uzuální deskripcí lidských bytostí jak v umělecké literatuře, tak v metaliterárních textech. František Götz napsal v předmluvě k Jeřábkovu *Zasklenému člověku*, že jeho postavy jsou uzavřeny šesti skleněnými stěnami, zatíženy smutným otroctvím hmoty, a člověk u něho žije „v černém kruhu, o jehož stěny marně bije hlavou. Žije životem chrobáka a má v duši touhy poloboha“ (GÖTZ 1923a: 11). Postava přirovnávaná k obtěžujícímu hmyzu, jemuž v geometrických obrazcích hrozí rozšlápnutí, neodkazuje ke Kafkově *Proměně*, ale spíše zpřesňuje dobový obraz člověka v próze, který Götzovými slovy marně bije hlavou v touze uniknout z formálně různě variovaného sevření.

Nelze přehlédnout, že většina v próze přítomných obrazců připomíná v jistém smyslu tvar místnosti (čtverec či krychle, obdélník) či vrchní části domu (trojúhelník); spirála poté kužel pnoucí se kolem postavy – ne náhodou píše Bartoš Vlček ve svých osobních zápiscích: „směstnal jsem svůj život do šestibokého hranolu své světnice“ (VLČEK 1979: 131). Shodně koncipované obrazy se ve většině sledovaných textů objevují v souvislosti s ohrožením postavy. Útočící věci, které

se formují do obrazců spirály či jsou popisovány jako prostor původně symbolizující ochranu či štít a evokující pocit bezpečí a domova, lze tedy interpretovat jako umělecké ztvárnění silícího pocitu „bezdomoví“ v diskurzu poválečného umění, nepolevujícího pocitu ohrožení a odcizení. Člověk, který v těchto obrazcích žije, je nikoli náhodou popsán následovně: „Malý, zarostlý, poníženy, civí tupě kolem sebe, kde je náhle všechno odporně nízké, přizemní a zmenšené. Až dosud žil ve vysokém a úzkém hranolu. Nikam se nemohlo, než vzhůru“ (NOHEJL 1925a: 44)

Závěr

Píše-li František Götze v již zmiňované předmluvě, že člověk je u Jeřábka vězení zatížen smutným otroctvím hmoty (GÖTZE 1923a: 11), vyjadřuje tím uhlazeněji následné Jeřábkovy zvolání: „Sáhni si na ruce, dobytku, ucítíš na nich okovy“ (JEŘÁBEK 1922: 180). Typ spoutaného, nesvobodného člověka, který zažívá stavy úzkosti, je vzdálen pochopení svého individuálního příběhu a stává se pouhou loutkou, významně vystupuje z rané avantgardní prózy, a to napříč skupinami. Výrazná personifikace tento fakt významně umocňovala a v binárním protikladu člověk × věc umělecky konkretizovala.

Opakovaně vyslovovaný pocit spoutaného člověka uvnitř obrazců, ze kterých se ozvěnou vrací strnulý výkřik, byl totožný v díle autorů obou skupin. Tento fakt otevírá prostor k vyslovení hypotézy, že poválečná avantgarda, bez ohledu na formální členství v uměleckých skupinách, hovořila spřízněnou řečí, jež se vyznačovala konfrontací věcí a postav a v níž se rétorika expresionismu přirozeně vřadila do uměleckého avantgardního diskurzu, ve kterém manifestovaná víra v kolektivní sjednocení rozbitého světa vzala postupně za své a krize kultury a společnosti revolucí překonávaná v programových statích zde nabyla podoby apokalyptických vizí zříčeného světa.²⁶ Křehké ideály a utopická víra v nový svět padají v uměleckých textech s třískotem na kamennou podlahu, zničeny neustupující úzkostí a strachem z nepřehledné skutečnosti.

²⁶ Závěry tohoto textu mimoděk vyvrací tezi Ingeborg Fialové-Fürstové o tom, že český expresionismus neexistuje, či je pouhým epigonem německého směru. Zkoumané texty naopak potvrzují předpoklady Joanny Goszczyńskiej, která s názory Fürstové polemizovala (srov. FIALOVÁ-FÜRSTOVÁ 2000 a GOSZCZYŃSKÁ 2004). Výběr slov jako *křik*, *škleb*, *jekot*, *útok*, ale rovněž klíčové motivy – opakující se deformace těla – smrt, sebevražda, schýlené postavy, zoufalství člověka z nesmyslnosti světa, motiv rozpadajícího se města a motiv zdi, zužování prostoru (k tomu srov. KUNDERA 1969: 16) – dokazuje existenci specificky českého expresionismu, který je přirozeně odlišný od německého především svou reakcí na válku. Ostatně sám mluvčí Literární skupiny, František Götze, hovořil o expresionismu jako o typickém dítěti války a rozšířil původně umělecké chápání tohoto směru na metaforu citění evropského lidstva. Vzhledem k rozsáhlosti problému existence českého expresionismu upozorňujeme na tento fakt pouze formou poznámky; daná problematika by zasluhovala samostatnou studii.

Avantgardní epocha se bezesporu otevírá mnoha rozličným interpretacím vedoucím k odlišným závěrům. Na základě historické analýzy prózy autorů skupiny Devětsil a Literární skupiny nabízíme pouze jeden z mnoha pohledů na poválečnou avantgardu, jenž interpretace pevně zahrnutá v kánonu nezpochybňuje ani nenahrazuje, ale v jistém směru doplňuje. Průzkum konkrétního prozaického materiálu odhalil dosud často přehlížené paralely avantgardy s takovým typem literatury, která zpřítomňuje existenciální nejistotu člověka obklopeného věcmi živoucnějšími než on sám, která zobrazuje neschopnost jedince orientovat se v přítomném světě a všudypřítomný tíživý smutek jako jeden z dominujících pocitů člověka (nejen) dvacátého století. A století následujícího?...

„A vy, kteří zvedáte nyní své oči od těchto řádek, zatajte dech a potlačte všechny své myšlenky, abyste slyšeli jasně ten křečovitý hlas, který i vás snad sevře jednou v onen bezútěšný okruh, zpívaje naposled, že – Život je smutný“ (HRADEC 1925: 57).

Prameny

BLATNÝ, Lev

1923 *Vítr v ohradě* (Přerov: Obzor)

1925 *Povídky v kostkách* (Praha: Václav Petr)

GÖTZ, František

1922 *Anarchie v nejmladší české poesii* (Brno: St. Kočí)

1923a „Několik poznámek na okraj básnického díla Čestmíra Jeřábka“; in idem: *Zasklený člověk* (Brno: St. Kočí), s. 9–13

1923b „Smutná povídka a zloději“; *Host* II, č. 8, s. 235–241

1930 *Tvář století* (Praha: Václav Petr)

HRADEC, Karel

1925 *Svět ve zbrani* (Praha: F. Svoboda)

1928 *Dům, v němž je mrtvý* (Praha: Pokrok)

HRŮŠA, Josef

1925 *Modré z nebe* (Praha: A. Král)

CHALUPA, Dalibor

1922 „Vzpouora“ *Host* I, č. 7–8, s. 148–153

JEŘÁBEK, Čestmír

1922 „Názvu není“ *Host* I, č. 9, s. 178–182

1923 *Zasklený člověk* (Brno: St. Kočí)

KROPÁČ, František

1923 „O deformaci“; in L. Blatný, F. Götz, Č. Jeřábek, Z. Kalista, J. Zamazal (edd.): *Sborník Literární skupiny* (Vyškov na Moravě: F. Obzina), s. 76–79

MARÁNEK, Jiří

1926 *Utrpení pětihřanného Boba* (Praha: Družstevní práce)

STUDIE

NOHEJL, Miloslav

1921 *Veliká radost* (Plzeň: Karel Beniško)

1925a *Vidím milence* (Vyškov: Fr. Obzina)

1925b *Dívka a sen* (Praha: Ot. Štorch-Marien)

NOR, A. C.

1925 „Tvárné umění nové prózy“, *Host* IV, č. 9, s. 269–274

1994 *Život nebyl sen 1* (Brno: Atlantis)

SCHULZ, Karel

1922 *Tegtmaierovy železářny* (Praha: R. Rejman)

SUK, Ivan

1925 *Srdce na kovadlině* (Praha: A. Král)

VLČEK, Bartoš

1922 „Vzpouza samoty“ *Host* I, č. 4, s. 83

1925 *Marný zápas* (Praha: Družstevní práce)

1979 *Touha po životě* (Ostrava: Profil)

WEINER, Richard

1974 *Lazebník* (Praha: Odeon)

1988 *Psaní marně psaná*; edd. Alena Pomajzlová a Karel Srp (Praha: s. t.)

WOLKER, Jiří

1928 *Dílo Jiřího Wolкера*, ed. A. M. Píša (Praha: Václav Petr)

Literatura

BACHELARD, Gaston

2009 *Poetika prostoru*; přel. Josef Hrdlička (Praha: Malvern)

BRABEC, Jiří

2004 „Dvě krátké úvahy – jedna o pohybu pojmu expresionismus, druhá o Götzově a Teigově sporu z počátku dvacátých let“; in Michal Bauer (ed.): *Hledání expresionistických poetik* (České Budějovice: Nová tiskárna Pelhřimov), s. 15–22

BROUČKOVÁ, Veronika

2009 *Srdce a smrt. Tvorba brněnské Literární skupiny (S doprovodnou antologií)* (Praha: Akropolis)

FIALOVÁ-FÜRSTOVÁ, Ingeborg

2000 *Expresionismus* (Olomouc: Votobia)

GOSZCZYŃSKA, Joanna

2004 „Expresionismus v české literatuře na začátku 20. století“; *Česká literatura* LII, č. 1, s. 82–89

GROYS, Boris

1992 *The Total Art of Stalinism* (Princeton University Press)

HODROVÁ, Daniela et al.

2001 *...na okraji chaosu* (Praha: Torst)

KŠICOVÁ, Danuše

1996 „Magie slov a tvarů“, *Svět literatury* 11, s. 36–42

- KUNDERA, Ludvík (ed.)
1969 *Haló, je tady vichr-vichřice!* (Praha: Československý spisovatel)
- PALLOVÁ, Darina
2005 „Princípy expresionismu a ich tematická realizácia“; in Ivan Cvrkal, Soňa Pašteková (edd.): *Európske literárne avantgardy 20. storočia* (Bratislava: Veda), s. 168–178
- PAPOUŠEK, Vladimír
2007 *Gravitace avantgard* (Praha: Akropolis)
- POMAJZLOVÁ, Alena
1994 „Člověk a svět. Expresionismus dvacátých let“; in Alena Pomajzlová, Dana Mikulejská, Juliana Boublíková (edd.): *Expresionismus a české umění 1905–1927* (Praha: Národní galerie), s. 153.–159
- ROUS, Jan
2006 „Kniha a plakát v období kubismu“; in Jiří Švestka, Tomáš Vlček (edd.): *Český kubismus 1909–1925* (Praha: i3 CZ – Modernista), s. 312–315
- RUSSELL, Charles
1987 *Poets, Prophets, and Revolutionaries* (Oxford University Press)
- STROMŠÍK, Jiří
2002 „Recepte evropské moderny v české avantgardě“; *Svět literatury* sv. 23/24, s. 19–59
- VOJVODÍK, Josef
2006 *Imagines corporis: tělo v české moderně a avantgardě* (Brno: Host)
- WIENDL, Jan
2007 *Vizionáři a vyznavači* (Praha: Dauphin)

Résumé

Studie se zabývá českou avantgardní prózou prvních poválečných let, která na rozdíl manifestovaného avantgardního optimismu odhaluje rovněž v tzv. proletářské fázi české avantgardy projevy jisté existenciální nejistoty a odcizení. V povídkách členů skupiny Devětsil a Literární skupiny (např. Jaroslava Hůlky, Jiřího Wolkera, Karla Schulze, Lva Blatného, Karla Hradce, Miloslava Nohejla a dalších) je konkrétně věnována pozornost vztahu postavy a věcí. Antropomorfizace věcí je v textu interpretována jako umělecké zobrazení pocitu narušené hranice mezi subjektem a objektem a jako jeden z motivů dokazující souvislost poetiky expresionismu s utopickým avantgardismem. Na konkrétním textovém materiálu jsou doloženy proměny v modelech antropomorfizačních prostředků a je zobrazen posun stále aktivnějších věcí od pólu rovnocenného partnera dialogu s postavou přes pozici ochránce před světem až po agresivního útočníka. Zjištěné závěry jsou vloženy do souvislosti s výtvarnou podobou avantgardy, především s grafickým doprovodem analyzovaných textů.

Petr Hrtánek (1972)

Vystudoval bohemistiku na FF OU, kde v současné době působí na katedře české literatury a literární vědy. Zabývá se především českou literaturou druhé poloviny 20. století, vydal knižní práce *Negativní utopie v české próze druhé poloviny 20. století* (2004) a *Kacíři, rouhači, ironikové (v současné české próze)* (2007). E-mail: petr.hrtanek@osu.cz.

Tomáš Kubíček (1966)

Literární teoretik a historik, v současné době působí jako vedoucí Katedry bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se naratologii, českému strukturalismu, současné literární teorii a české literatuře po roce 1930. Vedle četných studií je autorem monografií *Felix Vodička – názor a metoda. K dějinám českého strukturalismu* (2010), *Vyprávěč. Kategorie narativní analýzy* (2007), *Intersubjectivity in Literary Narrative* (2007), *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery* (2001). V letech 2004–2007 vedl ediční řadu *Teoretica* vydávanou Ústavem pro českou literaturu AV ČR a od roku 2008 stojí v čele ediční rady *Knihovny možných světů*, kterou vydává nakladatelství Academia. V letech 2009–2011 byl členem vedení společnosti European Narratology Network. E-mail: tomas.kubicek@upol.cz

Jan Malura (1971)

Působí na Katedře české literatury a literární vědy FF Ostravské univerzity, zabývá se starší českou literaturou, barokní hymnografií a ediční činností. Spolu s Pavlem Koskem připravili k vydání výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska *Čistý plamen lásky, Slaviček rájský* J. J. Božana a *Horu Olivetskou M. Tannera*. Je spoluautorem *Lexikonu české literatury*, knižně vydal monografii *Hymnografie pobělohorských exulantů*. E-mail: jan.malura@osu.cas.cz

Brigitte Schultze (1940)

Literární a divadelní historička; je emeritní profesorkou ústavu slavistiky Univerzity Johana Gutenberga v Mohuči. Zabývá se polskou, českou a ruskou literaturou 19. a 20. století v širším evropském kontextu, zvláště historií a genologickými otázkami dramatu a překladem divadelních her. Je autorkou několika monografií (jako poslední vyšla *Der polnische Bauernfürst: Vom Bauern zum König. Arbeit am Stoff in vier Jahrhunderten* /2003, polsky 2006/) a řady

Autoři čísla

Petr Hrtánek (1972)

Vystudoval bohemistiku na FF OU, kde v současné době působí na katedře české literatury a literární vědy. Zabývá se především českou literaturou druhé poloviny 20. století, vydal knižní práce *Negativní utopie v české próze druhé poloviny 20. století* (2004) a *Kacíři, rouhači, ironikové (v současné české próze)* (2007). E-mail: petr.hrtanek@osu.cz.

Tomáš Kubiček (1966)

Literární teoretik a historik, v současné době působí jako vedoucí Katedry bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se naratologii, českému strukturalismu, současné literární teorii a české literatuře po roce 1930. Vedle četných studií je autorem monografií *Felix Vodička – názor a metoda. K dějinám českého strukturalismu* (2010), *Vyprávěč. Kategorie narativní analýzy* (2007), *Intersubjectivity in Literary Narrative* (2007), *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery* (2001). V letech 2004–2007 vedl ediční řadu *Teoretica* vydávanou Ústavem pro českou literaturu AV ČR a od roku 2008 stojí v čele ediční rady *Knihovny možných světů*, kterou vydává nakladatelství Academia. V letech 2009–2011 byl členem vedení společnosti European Narratology Network. E-mail: tomas.kubicek@upol.cz

Jan Malura (1971)

Působí na Katedře české literatury a literární vědy FF Ostravské univerzity, zabývá se starší českou literaturou, barokní hymnografií a ediční činností. Spolu s Pavlem Koskem připravili k vydání výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska *Čistý plamen lásky, Slaviček rájský* J. J. Božana a *Horu Olivetskou* M. Tannera. Je spoluautorem *Lexikonu české literatury*, knižně vydal monografii *Hymnografie pobělohorských exulantů*. E-mail: jan.malura@osu.cas.cz

Brigitte Schultze (1940)

Literární a divadelní historička; je emeritní profesorkou ústavu slavistiky Univerzity Johana Gutenberga v Mohuči. Zabývá se polskou, českou a ruskou literaturou 19. a 20. století v širším evropském kontextu, zvláště historií a genologickými otázkami dramatu a překladem divadelních her. Je autorkou několika monografií (jako poslední vyšla *Der polnische Bauernfürst: Vom Bauern zum König. Arbeit am Stoff in vier Jahrhunderten* /2003, polsky 2006/) a řady studií, mj. k české baladě, dramatu a jednotlivým autorům (Bohumil Hrabal, Josef Škvorecký ad.). Je spoluautorkou několika teatrologických bibliografií. E-mail: schultze@uni-mainz.de

Daniel Soukup (1981)

Student doktorského programu na katedře bohemistiky FF Univerzity Palackého v Olomouci v oboru dějiny české literatury. Spolupracuje s Centrem judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových v Olomouci, zabývá se starší českou literaturou, barokní homiletikou a obrazem Židů a židovství v literatuře. E-mail: danielsoukup@seznam.cz

Zuzana Malá

„Nemělo to obličej. Byla to věc.“

K napětí mezi člověkem a věcmi
v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let

*Život je jenom velké přicházení věcí.
Věci přijdou a věci odejdou a člověk je to, co stojí mezi nimi.*
Jiří Wolker: *Sestra*

Svět je němý a studený. Nic nespojuje věci a lidi.
Miloslav Nohejl: *Manželka*

„Nevěstka-ulice prožívala v sobě tajemný přerod, který se měl možná v nejbližší chvíli projevit strašnou křečí. A tu se zdálo, že pak se uzavře a rozdrtí mezi svými koleny vše živé a krví naplněné, že ta krev vysoko vystřikne, až slunce zabarví, a veliký krvavý stín padne na celé město,“ píše Bartoš Vlček v povídce *Ulice* z roku 1921, kterou o čtyři roky později v souboru svých raných poválečných próz nazvaných *Marný zápas* vřadil do oddílu příznačně nazvaném *Balady o věcech i člověku* (VLČEK 1925: 12). Vlčkova antropomorfizace věcí (a prostorů), které se mohou stát hlavními hrdiny příběhů či přímými partnery postav v dialogu, nebyla v dobové poetice nikterak ojedinělá. Naopak, v kontextu české avantgardní poetiky počátku dvacátých let se personifikace neživých či abstraktních entit stala přirozenou součástí prozaické (i básnické) produkce a avantgarda tak

Zuzana Malá

„Nemělo to obličej. Byla to věc.“

K napětí mezi člověkem a věcmi
v prozaické tvorbě české avantgardy počátku 20. let

*Život je jenom velké přicházení věcí.
Věci přijdou a věci odejdou a člověk je to, co stojí mezi nimi.*
Jiří Wolker: *Sestra*

Svět je němý a studený. Nic nespojuje věci a lidi.
Miloslav Nohejl: *Manželka*

„Nevěstka-ulice prožívala v sobě tajemný přerod, který se měl možná v nejbližší chvíli projevit strašnou křečí. A tu se zdálo, že pak se uzavře a rozdrtí mezi svými koleny vše živé a krví naplněné, že ta krev vysoko vystřikne, až slunce zabarví, a veliký krvavý stín padne na celé město,“ píše Bartoš Vlček v povídce *Ulice* z roku 1921, kterou o čtyři roky později v souboru svých raných poválečných próz nazvaných *Marný zápas* vřadil do oddílu příznačně nazvaném *Balady o věcech i člověku* (VLČEK 1925: 12). Vlčkova antropomorfizace věcí (a prostorů), které se mohou stát hlavními hrdiny příběhů či přímými partnery postav v dialogu, nebyla v dobové poetice nikterak ojedinělá. Naopak, v kontextu české avantgardní poetiky počátku dvacátých let se personifikace neživých či abstraktních entit stala přirozenou součástí prozaické (i básnické) produkce a avantgarda tak

Konference o divadelním strukturalismu v Brně

Pokud bychom se rozhodli sepsat dějiny strukturalistických konferencí, které se uskutečnily v Brně, rozhodně bychom měli z čeho čerpat. První velké mezinárodní a interdisciplinární sympozium se konalo na jaře roku 1968. Bylo věnované roli strukturalismu a historismu ve filozofii 20. století. V letech 1992, 1993 a 2008 se pak uskutečnily spíše tematicky zaměřené konference připomínající život a dílo významných osobností českého strukturalismu – Olega Suse, Romana Jakobsona a Iva Osolsobě. Na konci června tohoto roku se počet vědeckých sympozií rozšířil opět o jednu, věnovanou tentokrát dějinám a perspektivám českého strukturálního myšlení o divadle a dramatu – „Prague Semiotic Stage Revisited“ (Brno, 27.–29. 6. 2011). Hlavním organizátorem tohoto mezinárodního setkání, na němž vystoupilo mnoho předních domácích i zahraničních divadelních vědců, byl Kabinet divadelních studií FF MU. Sympozia se zúčastnilo i mnoho badatelů bez referátu, např. Eva Stehlíková, Jarmila F. Veltruská, Manfred Phister, Ivo Osolsobě aj.

Cíle a celkové zaměření konference v úvodu představili David Drozd a Pavel Drábek. Konference je součástí jejich pětiletého výzkumného projektu „Český divadelní strukturalismus: souvislosti a potenciál“, v rámci kterého usilují o širokou revizi a obnovu českého strukturalistického myšlení o divadle. Toto sympozium nicméně vnímají především jako příležitost k diskuzím o postavení českého divadelního strukturalismu a sémiotiky v kontextu současné teorie divadla, respektive teatrologie obecně. Výchozím bodem jejich úvah o české strukturalisticky orientované divadelní teorii (J. Mukařovský, J. Veltruský, K. Brušák, J. Honzl aj.) bylo uvědomění si absence širší kritické reflexe a zhodnocení jejího teoretického a analytického potenciálu. Zatímco v našem prostředí je český divadelní strukturalismus namnoze považován za „rodinné stříbro“, které je téměř nedotknutelné a statečně odolává všem novým přístupům a aplikacím,

v zahraničí je prakticky neznámý, a to i přes značné úsilí řady oddaných interpretek a interpretů. Navíc kvalitní, nezkreslené překlady klíčových textů českých strukturalistů jsou stále spíše výjimkou. Řešitelé zmíněného projektu si proto zcela pochopitelně jako jeden z hlavních úkolů vytýčili vytvoření komentované anglicky psané antologie *Semiotics Stage Reader*. Měla by obsahovat jak nové, tak upravené překlady stěžejních prací českých (nejen) divadelních teoretiků.

Je patrné, že uvedený projekt je koncipován značně extenzivně. Zahrnuje publikování několika dosud nevydaných studií a archivních materiálů (např. O. Zicha, O. Suse aj.), reinterpretaci ústředních strukturalistických konceptů, zkoumání strukturalismu v kontextu divadelní kritiky, scénografie, teorie divadla a dramatu, teorie herectví, ale také analýzu jeho postavení v české vědě, kultuře a politice po roce 1945. K tomu je nutno připočíst onu anglicky psanou antologii. Nabízí se otázka, proč je tento výzkumný projekt koncipován takto široce? Odpověď bude nejspíš taková, že „znovuobjevením“ českého divadelního strukturalismu a jeho kritickou revizí reagují řešitelé projektu na situaci uvnitř oboru. Na situaci, v níž se nachází české teoretické myšlení o divadle a dramatu, které se v posledních dvaceti letech spíše jen udržovalo, než aby se podstatněji rozvíjelo. Historie nás učí, že návrat ke „kořenům“ je vždy tou nejlepší cestou, jak se dostat z krize, jak se dostat dál a jak nakonec objevit nové možnosti a nová řešení.

Přesně to ale bylo také jedním z hlavních cílů brněnské konference: návrat ke „kořenům“. Dále také diskuze o těchto „kořenech“, konfrontace domácích a zahraničních pohledů, získání rad pro tvorbu antologie a potažmo i pro plnění představeného výzkumného úkolu. Z formálního hlediska se sice jednalo o vědeckou konferenci, ovšem její přátelský, neformální duch, který vládl po celou dobu jejího konání, ji přibližoval spíše nějakému veřejnému semináři či workshopu. Dokládá to i program samotné konference, který byl rozdělen do tří hlavních bloků tematicky zaměřených na (a) divadlo a strukturalismus obecně, (b) aplikaci/konkrétní problémy a (c) diskuzi o řešení vědeckém projektu.

Vlastní konferenční jednání zahájil úvodním referátem „Launching a Structuralist Assembly: Convening the Scattered Structures“ Pavel Drábek. Ve svém přehledovém referátu nastínil stěžejní cíle konference a již zmíněného dlouhodobého výzkumného projektu Kabinetu divadelních studií FF MU. Dotkl se přitom i některých obecných teoreticko-metodologických a historických otázek, které se v různých podobách později objevily i v několika následujících příspěvcích: Jakou roli hraje strukturalismus v současné teorii a umění? Co se přesně myslí tím, když říkáme strukturalismus/strukturalismy? atd. Drábkova výmluvná argumentace, proč obnovit úvahy o českém (divadelním) strukturalismu, měla značný ohlas. Předznamenala ovšem také to, že řada dalších badatelů hovořila o situaci českého divadelního strukturalismu takovým způsobem, jako by šlo o stav celého českého strukturalismu jako takového – tedy i strukturálních přístupů

v rámci jiných disciplín. K tomu je třeba říci, že toto poněkud ostentativní opomíjení mnoha diskuzí i výsledků dlouhodobě vedených výzkumů dějin a teorie českého strukturalismu, zvláště v oblasti literární vědy, estetiky či lingvistiky, byly bohužel jakýmsi leitmotivem celého brněnského sympozia.

Této neadekvátní generalizaci se nevyhnul ani kanadský divadelní a literární teoretik Fernando de Toro ve svém výčtu hlavních výsledků a trvale platných poznatků pražské divadelní sémiotiky „The Legacy of the Prague Semioticians“. Mnohem obezřetnější si v tomto ohledu počínal jiný významný divadelní teoretik, Francouz Patrice Pavis, autor celosvětově ceněného a i u nás vydaného *Divadelního slovníku* (1987, česky 2003). Ten naopak ve svém příspěvku „Semiology After Semiology, or: »Que reste-t-il de nos amours?«“ věnoval tradici českého divadelního strukturalismu pozornost jenom minimální. Mnohem spíše uvažoval o výzvách a možnostech tzv. nové sémiologie (explicitně užíval termín *sémiologie*). Sémiologie konfrontované a rozvíjené v souvislosti s rozvojem nových disciplín (kulturní studia, performativní a vizuální studia atd.). To s sebou samozřejmě podle Pavise nese i potřebu kritického redefinování toho, co nazýváme termínem *divadlo* a jak jej chápeme. Detailní analýzu vlivu Pražské školy na další vědecká centra zabývající se textovou analýzou představil ve svém referátu bernský germanista a literární teoretik Ernest W. B. Hess-Lüttich. Přínos českého strukturalismu (respektive sémiotiky) světové teatrologii pak zhodnotil ve svém příspěvku Marco de Marinis.

Jedním z těch, kdo upozorňoval na nutnost odlišování různých druhů strukturalismů namísto počítání s jednou univerzální koncepcí, byl Tomáš Hoskovec. Ve svém referátu „Sur l'importance d'un atlas du structuralisme classique“ rozvedl názor, že neexistuje žádný jednotný strukturalismus, ale spíše soubory vědeckých textů, v nichž jejich autoři uplatňují jisté principy funkční a strukturalní. I když strukturalismus měl vždy jistá institucionální fóra (např. lingvistické kroužky), měli bychom podle Hoskovce uvažovat spíše o strukturalistických ohniscích – symbolicky označovaných názvy měst: Ženeva, Praha, Kodaň, Paříž. To, co se tedy tradičně označuje jako například Pražská škola, není v Hoskovcově pohledu školou, nýbrž ohniskem. Školou jsou podle něho spíše jenom užší soubory individuálních textů. Zmapování těchto souborů i hlavních ohnisek strukturalistického myšlení by podle Hoskovce mohlo v budoucnu vyústit ve vytvoření ucelené mapy klasického evropského strukturalismu.

Jestliže první den konání konference byl zasvěcen příliš obecným otázkám, které se problematice teorie divadla a divadelního strukturalismu týkaly v podstatě jen vzdáleně, byl to až druhý den konferenčního jednání, který naopak přinesl řadu skutečně velmi zajímavých příspěvků a postřehů.

V Torontu působící teatroložka a literární badatelka Veronika Ambrosová přednesla zajímavý referát „Marionettes and Statues in the Writings of the Prague

School“, ve kterém analyzovala vybrané Zichovy, Veltruského, Mukařovského a Bogatyrevovy studie o dramatu a divadle. Na jejich základě a s pomocí jejich klíčových konceptů pak srovnávala soudobé přístupy k divadlu – a to jak z hlediska teorie, tak praxe. Šárka Havlíčková ve svém příspěvku „Asian’ Theatre Sign: Its Potentials and Limits for the Czech Structural Theatre Theory“ podrobně informovala o zdrojích, ze kterých čeští strukturalisté, zejména K. Brušák, čerpali své poznatky o asijském divadle a o jeho různých formách. Klíčovým obdobím byly pro referentku třicátá a čtyřicátá léta 20. století, ve kterých bylo u nás publikováno několik studií o orientálním divadle (zvláště články J. Průška). Zatímco Barbora Příhodová se ve svém vystoupení zaměřila na rozbor přínosu českého teatrologa Vladimíra Jindry teorii scénografie, Andrés Pérez-Simón představil jednu ze současných adaptací divadelní hry García Lorky *Dům Bernardy Alby*. Na jejím základě pak rozvíjel úvahy o strukturální teorii divadla a adaptace, zejména se věnoval pojmu *herecká postava*.

Na široké spektrum možných vlivů a impulzů z oblasti estetiky, filozofie, literární vědy, ale i divadelní vědy a muzikologie, které působily nebo mohly působit na formování strukturální teorie divadla a dramatu Jana Mukařovského, upozornila německá teoretička Herta Schmidová v příspěvku nazvaném „The Concepts of Sign, Sign of Sign, Their Origin and Influence on Mukařovský’s Theory of Drama/Theatre Theory“. Za jeden z teoreticky nejpodnětějších referátů lze považovat kritickou úvahu Yany Meerzonové „Concretization – Transduction – Adaptation. On Prague School Legacy in Theatre Studies Today“. Meerzonová vyšla ze starších koncepcí J. Levého (teorie překladu literárního díla) a F. Vodičky (pojem *konkretizace*), proces adaptace pak nově definovala jako jistou formu konkretizace. Rozlišila přitom (a) intermediální adaptaci, kterou představila jako realizaci nebo jinak též konkretizaci původního díla prostřednictvím nového performativního média, a (b) intramediální adaptaci, jež byla naopak konkretizována (realizována, aktualizována) v rámci totožného performativního média. S využitím základního komunikačního schématu rozlišuje Meerzonová ještě jeden druh konkretizace; konkretizaci, která je vázána na recepci diváky či posluchači. Poslední referát druhého dne konference přednesla Eva Šlaisová. Ve své přednášce se zabývala problematikou překladu termínu *aktualizace* (angl. *foregrounding, defamiliarization, de-automatization* aj.) a problémy, které jsou s tím při interpretaci teoretických návrhů ruských formalistů a českých strukturalistů spojené.

Neoficiálně tak byla zahájena de facto poslední část konference, která byla věnována diskuzi o probíhajícím vědeckém projektu mapujícím dějiny a teorii českého divadelního strukturalismu. V centru pozornosti byla především plánovaná antologie, jejíž několik možných podob představil hlavní řešitel projektu a organizátor celé konference, David Drozd. Don Sparling a Tomáš Kačer

pohovořili o problémech spojených s překlady vybraných textů a o obtížném stanovování adekvátní anglické terminologie.

Před diskuzí, která uzavírala celou třídenní konferenci, přednesl ještě svůj teoreticky podnětný, pro některé nicméně mírně provokativní, referát Emil Volk – „Theatrology and Zich, and Beyond: Notes Towards Metacritical Repositioning of Theory, Semiotics, Theater, and Aesthetics“. Detailní rozbor Zichovy *Estetiky dramatického umění* (1931), konkrétně teoretických pasáží věnovaných vztahu umělce, látky, díla a obrazu, Volkovi sloužil jednak jako podklad pro úvahy o konceptech herce, herecké postavy a dramatické osoby, jednak pro následnou metateoretickou reflexi české strukturální divadelní teorie, sémiotiky a estetiky. Od většiny ostatních referátů se Volkův příspěvek lišil tím, že se neomezoval na reprodukci známých skutečností, nýbrž že Zichovu teorii dramatického umění dále rozpracovával a na jejím pozadí rozvíjel své vlastní teoretické postoje. Nejspíš právě proto vyvolal tento referát diskuzi, v níž zaznělo i mnoho značně rozdílných hodnocení a komentářů.

V úvodu jsem se zmínil o tom, že jedním z klíčových úkolů konference byl návrat ke „kořenům“, konfrontace různých pohledů a získání zkušeností. To vše se jistě splnilo vrchovatě. A možná že to předčilo i očekávání samotných organizátorů. Ti na samý závěr sympozia oznámili, že v roce 2013 plánují zorganizovat další podobné mezinárodní setkání. Doufejme, že bude stejně tak vydařené jako to letošní. A doufejme také, že již nebude pouze ve znamení návratů ke „kořenům“, ale že mezitím „strom“ českého divadelního strukturalismu povyroste natolik, že bude moci ukázat některé své nové větve a větvičky, anebo snad již dokonce své první plody.

Ondřej Sládek

Autoři čísla

Petr Hrtánek (1972)

Vystudoval bohemistiku na FF OU, kde v současné době působí na katedře české literatury a literární vědy. Zabývá se především českou literaturou druhé poloviny 20. století, vydal knižní práce *Negativní utopie v české próze druhé poloviny 20. století* (2004) a *Kacíři, rouhači, ironikové (v současné české próze)* (2007). E-mail: petr.hrtanek@osu.cz.

Tomáš Kubíček (1966)

Literární teoretik a historik, v současné době působí jako vedoucí Katedry bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se naratologii, českému strukturalismu, současné literární teorii a české literatuře po roce 1930. Vedle četných studií je autorem monografií *Felix Vodička – názor a metoda. K dějinám českého strukturalismu* (2010), *Vypravěč. Kategorie narativní analýzy* (2007), *Intersubjectivity in Literary Narrative* (2007), *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery* (2001). V letech 2004–2007 vedl ediční řadu *Teoretica* vydávanou Ústavem pro českou literaturu AV ČR a od roku 2008 stojí v čele ediční rady *Knihovny možných světů*, kterou vydává nakladatelství Academia. V letech 2009–2011 byl členem vedení společnosti European Narratology Network. E-mail: tomas.kubicek@upol.cz

Jan Malura (1971)

Působí na Katedře české literatury a literární vědy FF Ostravské univerzity, zabývá se starší českou literaturou, barokní hymnografií a ediční činností. Spolu s Pavlem Koskem připravili k vydání výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska *Čistý plamen lásky, Slaviček rájský* J. J. Božana a *Horu Olivetskou M. Tannera*. Je spoluautorem *Lexikonu české literatury*, knižně vydal monografii *Hymnografie pobělohorských exulantů*. E-mail: jan.malura@osu.cas.cz

Brigitte Schultze (1940)

Literární a divadelní historička; je emeritní profesorkou ústavu slavistiky Univerzity Johanna Gutenberga v Mohuči. Zabývá se polskou, českou a ruskou literaturou 19. a 20. století v širším evropském kontextu, zvláště historií a genologickými otázkami dramatu a překladem divadelních her. Je autorkou několika monografií (jako poslední vyšla *Der polnische Bauernfürst: Vom Bauern zum König. Arbeit am Stoff in vier Jahrhunderten* /2003, polsky 2006/) a řady studií, mj. k české baladě, dramatu a jednotlivým autorům (Bohumil Hrabal, Josef Škvorecký ad.). Je spoluautorkou několika teatrologických bibliografií. E-mail: schultze@uni-mainz.de

Daniel Soukup (1981)

Student doktorského programu na katedře bohemistiky FF Univerzity Palackého v Olomouci v oboru dějiny české literatury. Spolupracuje s Centrem judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových v Olomouci, zabývá se starší českou literaturou, barokní homiletikou a obrazem Židů a židovství v literatuře. E-mail: danielsoukup@seznam.cz

Z přírůstků bibliografické databáze knih a článků

Střediska literárněvědných informací ÚČL AV ČR za srpen – září 2011

BARBORÍK, Vladimír: Poznámky k možnostiam literárnych dejín. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 67–72. ■ Recenze: Vladimír Papoušek a kol., *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (2010).

BÍLEK, Petr A.: **Mikešova aféra a jiné případy. Kapitoly o zaneřádném kulturním prostoru.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 141 s. (Scholares, sv. 30.) ■ Výbor z fejetonů publikovaných v Kulturním čtrnáctideníku A2.

BINDZÁR, Juraj: Vladimír Binar, Čin a slovo. *Slovenské pohľady* IV+127, 2011, č. 7/8, s. 251–256. ■ Recenze: Vladimír Binar, *Čin a slovo. Kniha o Jakubu Demlovi* (2010).

BRABEC, Jiří: Kudy vede cesta? *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 243–245. ■ Polemika s recenzí Michala Topora a Lucie Kostřbové (in: *Dějiny – teorie – kritika* č. 2/2010) na monografii *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

BROŽOVÁ, Věra: **Karafiátovi Broučci v české kultuře.** Praha, Arsci 2011. 143 s.

CÍSAŘ, Jan: Shakespeare v kontextu dějin českého divadla. *Disk*, č. 37, září 2011, s. 170–174. ■ Recenze studie Pavla Drábka *České pokusy o Shakespeara* (Brno, Tribun UE 2010), dotýkající se obecněji metodologie historického výzkumu českého divadla.

ČESAL, Aleš: **Tajemná tvář. Záhady a tajemství v životě a díle Karla Hynka Máchy.** Doslov Záhadolog a tajnosti máchologie (s. 207–214) napsal Vladimír Novotný. Praha, Levné knihy 2011. 219 s.

DERDOWSKA, Joanna: **Kmitavá mozaika. Městský prostor a literární dílo.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 171 s., [8] s. obr. příl. (Scholares, sv. 27.)

FERDAN, Antonín: Literární kritika vs. věda vs. historie. *Accedas socius, laudes, lauderis ut absens.* (Staň se spojencem a chval, abys byl chválen, až budeš vzdálen.) *Kafe*, 2011, č. 4, s. 13–14. ■ Esej o literární kritice.

FETTERS, Aleš: K jubileu Aloise Jiráska (* 23. 8. 1851 v Hronově + 12. 3. 1930 v Praze). *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, sv. 42, 2011, s. 3–5. ■ Medailon, zejména polemizující s negativním hodnocením Jiráska v článku Martina Komárka v *Mladé frontě Dnes* 16. 4. 2010.

GILK, Erik: Zdařilá edice Wolkerových próz. *Tvar* 22, 2011, č. 15, 22. 9., s. 20. ■ Recenze: Jiří Wolker, *Pohádka o bledé princezně a jiné prózy* (ed. Eva Brucknerová, Řepín – Živonín, Tomáš Bruckner 2010).

HAVLÍČEK, Dušan: Tři Karlové. *Listy* 41, 2011, č. 4, 11. 8., s. 20–27. ■ Vzpomínka na Karla Kostrouna (+ 10. 5. 2004), Karla Pecku (+ 13. 3. 1997) a malíře Karla Kramule (+ 20. 10. 1994).

HES, Milan: Arthur Breisky a Slaný. *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011], s. 102–114. ■ Životopisná studie.

HODROVÁ, Daniela: **Chvála schoulení (Eseje z poetiky pomjívosti.)** Komentář ke knize (4. s. obálky) napsal Milan Jankovič. Praha, Malvern 2011. 424 s.

HOLÝ, Jiří: Writers under Siege. **Czech Literature since 1945.** Translated by Elizabeth S. Morrison. Brighton – Portland – Toronto, Sussex Academic Press 2010. 9+363 s.

HORVÁTH, Tomáš: Subjekt ako svet, svet ako subjekt. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 61–66. ■ O monografii Miroslava Červenky *Fikční světy lyriky* (2005).

HOUSKA, Vítězslav: **Karel Čapek a T. G. Masaryk.** Karviná – Paris, Masarykovo demokratické hnutí 2011. 229 s. (Masarykova knihovna Hlas.) ■ S kapitolami: První setkání; Pátečníci; Silvestrovská koleda; Někdo to rád horké; Zoon politikon; Kokardy, jásoť, na praporu prapor; Chvála řeči české; O sbírání zvadlých lístků pelargónií; Mlčení s T. G. Masarykem; Bloudění Jaroslava Durycha; Sedmý březen; Poslední dnové evropské demokracie; Co je pragmatismus; Abdikace; Dni žalu; Drobnosti o velkém prezidentovi; Smrt Karla Čapka.

CHARYPAR, Michal: Zákonem proti vládě. Občanská neposlušnost Jakuba Arbesa. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 34–36. ■ Studie s mezititulky Protest proti Thunovi, Risk je zisk... a někdy ztráta, C. a k. recidivista; součást tematického bloku Knihy pod dohledem – Literární cenzura v proměnách času.

JULIUS ZEYER, lumírovský básník v duchovním dění Evropy. Sestavili a k vydání připravili Jiří Kudrnáč, Luisa Nováková, Zuzana Urválková, Michal Fránek, Miroslava Novotná, Tereza Riedlbauchová. Brno, Host – Masarykova univerzita, Filozofická fakulta – Ústav české literatury a knihovnictví 2009. 480 s. ■ Soubor příspěvků na stejnojmenné konferenci (Brno, 5.–7. 11. 2007). Obs.: Josef ŠVANCARA, Psychologický profil Julia Zeyera (s. 9–19); Jaroslav FRYČER, Zeyerova role v české literatuře na konci 19. století. Česká dekadence, novoromantismus a modernismus – francouzský příklad (s. 20–28); Hana, VOISINE-JECHOVÁ, Snový charakter některých Zeyerových próz (s. 29–39); Ondřej SLÁDEK, Náboženský kaleidoskop Julia Zeyera (s. 40–51); Viktor VIKTORA, Cizelér šperků Thálie (s. 52–61); Michal FRÁNEK, Julius Zeyer v zrcadle dobové kritiky (s. 62–70); Václava BAKEŠOVÁ, Julius Zeyer a Joris-Karl Huysmans, jejich duchovní hledání a konverze (s. 71–82); Joanna KRÓLAK – Piotr SLUSARCZYK, Buddhistické prvky v Zeyerově tvorbě. Přel. Jana Rauerová (s. 83–98); Ladislav SOLDÁN, Roberta Konečného výklad snů v díle Julia Zeyera (Základní obrysy problematiky) (s. 99–109); Jan VOREL, „Cesty“ Julia Zeyera do „jiných světů“ (s. 110–123); Michal TOPOR, Julius Zeyer, archeolog. Mezi filologií a re/konstrukcí naděje (s. 124–141); Martin SCHACHERL, Vyprávěcí osoba v próze Julia Zeyera (s. 142–148); František VŠETIČKA, Román Julia Zeyera (s. 149–159); Petr BUBENÍČEK, Autorita vypravěče v Zeyerově románu Jan Maria Plojhar (s. 160–167); Joanna MIELCZAREK, Powiesc jako obszar kreacji językowej (w twórczości Juliusza Zeyera) (s. 168–174); Aleš MERENUS, Několik literárněteoretických poznámek k novele a dramatu Dům u Tonoucí hvězdy (s. 175–187); Anne HULTSCH, Trojnost lásky v pozdní tvorbě

Julia Zeyera (s. 188–197); Drahomíra VLAŠŤINOVÁ, Barokní rezidua v literatuře 19. století, zejména v díle Julia Zeyera (s. 198–204); Peter DEUTSCHMANN, Zasněná současnost. Zeyerova historická dramata (s. 205–218); Martin TOMÁŠEK, Mytická krajina Zeyerova Vyšehradu (s. 219–234); Ester NOVÁKOVÁ, Zeyerův Vyšehrad (s. 235–243); Karel KO-LARÍK, Jiří Karásek ze Lvovic a Julius Zeyer (s. 244–254); Věra JAROLÍMKOVÁ, Pojetí české národní identity v díle J. Zeyera (s. 255–261); Kristýna CELHOFFEROVÁ, Julius Zeyer a Zentraleuropa (s. 262–269); Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, Zeyerovy pobyty ve Francii (s. 270–283); Veronika HEĚ, Zeyerův středověk (s. 284–295); Anna GAWARECKÁ, Gra z konwencjami romansu rycerskiego w powiesci Román o věrném přátelství Amise a Amila Juliusa Zeyera (s. 296–311); Miroslava NOVOTNÁ, Aucassin et Nicolette. Zvěst lásky z Provence (s. 312–320); Nella MLSOVÁ, Julius Zeyer a Itálie – Zeyerova Itálie v prózách následovníků (s. 321–332); Bohuslav MÁNEK, Irská témata v díle Julia Zeyera (s. 333–342); Marián GÁLIK, Julius Zeyer – první spisovatel, který uviedol čínsku literatúru do českých krajín (s. 343–359); Ivana REŠKOVÁ, Julius Zeyer v korespondenci s Josefou Náprstkovou (s. 360–371); Milena SECKÁ, Julius Zeyer a Kostra deníku Vojty Náprstka (s. 372–376); Helena PAVLINCOVÁ, Návraty k Zeyerovi v době okupace (s. 377–388); Jiří KOPECKÝ, Obtížné zhudebňovaný Julius Zeyer (s. 389–402); Jiří ZAHŘÁDKA, Julius Zeyer jako nedobrovolný autor textu k Janáčkově operní prvotině Šárka (s. 403–417); Aleš FILIP, Imago sacra. Zobrazení Ukřižovaného v díle Julia Zeyera a ve výtvarném umění fin de siècle (s. 418–432); Jitka MĚŘINSKÁ, Duchovnost Zeyerova díla v ilustracích Jana Zrzavého (s. 433–448); Dita KRÍŠŤANOVÁ, Oslava básníka – Julius Zeyer ve Vodňanech (s. 449–455); Jitka VELKOVÁ, Zeyerovy Vodňany (s. 456–464).

KAMENÍK, Milan: Anna nad propastí. Malé zamyšlení nad sebevražděným pokusem Anny Pammrové a jejím záračným zachráněním. *Bulletin Společnosti Otokara Březiny*, č. 56, srpen 2011, s. 8–13.

KAPRÁLIKOVÁ, Monika: Takmer zabudnutý nakladateľ Leopold Mazáč. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 2, s. 143–163.

KAVALÍR, Ondřej: Zdeněk Hrbata – Martin Procházka, Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty. *World literature studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1, s. 86–89. ■ Recenze monografie (Karolinum 2005).

KOHOÚT, Pavel: Jediný komunista v zemi. Rozmlouval Vojtěch Varyš. *Týden* 18, 2011, č. 33, 15. 8., s. 62–64. ■ Rozhovor najmě o Kohoutově prozaickém a dramatickém díle; s bio-bibliografickou poznámkou.

KOŘENÁ, Markéta: Triumf hmoty. *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 28–37. ■ Recenze: Vladimír Křivánek, *Vladimír Holan básník* (Aleš Prstek 2010).

KOSTŘICOVÁ, Blanka: Prozaické dílo Jana Balabána. *Tvar* 22, 2011, č. 14, 8. 9., s. 22. ■ Recenze: Jan Balabán, *Povídky* (2010) # týž, *Romány a novely* (2011).

KRÍŠŤANOVÁ, Dita: *Druhý život Julia Zeyera*. Vodňany, Městské muzeum a galerie 2011. 107 s.

KUBÍČKOVÁ, Klára: Překvapivě jiná Marie Majerová. *Mladá fronta Dnes* 22, 2011, č. 178, 1. 8., s. C11. ■ Recenze: Dana Nývltová, *Femme fatale české avantgardy* (Akropolis 2011).

KUČEROVÁ, Hana: *Základní problémy vývoje českého expresionismu. (Programová východiska a tvůrčí praxe Literární skupiny.)* Ústí nad Orlicí, Otiš 2011. 295 s.

LIEHM, A. J.: Patnáct let historie se vygumovalo. Rozmlouvali Petr Bílek a Jan Štolba. *Literární noviny* 22, 2011, č. 32, 11. 8., s. 1 a 4–5; č. 33, 18. 8., s. 10–11. ■ Hlavně o novinářství a Literárních novinách; datováno Paříž, květen 2011. – S biografickou poznámkou (s. 5).

MAZAL, Tomáš: *Cesty s Bohumilem Hrabalem*. Praha, Academia 2011. 216 s. (Průvodce.)

MED, Jaroslav: Za Mojmirém Trávníčkem. *Katolický týdeník* 22, 2011, č. 30, 19. – 25. 7., příl. Perspektivy, č. 15, s. 3. ■ Nekrolog (* 17. 12. 1931 + 8. 7. 2011).

MIKA, Jirí: Střední Čechy spatřené. Poznámky k máchovské literatuře a bibliografii. In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2010. Ročenka*. Red. Jaromír Kubíček a Lea Prchalová. Ostrava, Sdružení knihoven ČR 2011. S. 26–31. ■ Proneseno na Kolokviu českých, moravských a slovenských bibliografů (Trnava 3. – 5. 10. 2010).

MILOTOVÁ, Marta: Strýček z vily. (Vzpomínky na Jakuba Demla.) *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 94–106.

MOTÝL, Petr: Opravdu čtenářský výbor z poezie Jana Zábrany. *Host* 27, 2011, č. 7, 12. 9., s. 5. ■ Recenze: Jan Zábrana, *Socha z hlasů* (ed. Marie Zábránová a Jan Šulc, Torst 2011).

OLEG SUS (9. 9. 1924 – 22. 11. 1982). Minirecenze, korespondence, vzpomínky. Připravil Viktor Šlajchrt. *Revolver Revue* 26, č. 84, září 2011, s. 175–206.

PÁCALOVÁ, Jana: Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických premenách. (Poznámky k literárnej sekcii.) *Slovenská literatúra* 58, 2011, č. 3, s. 294–297. ■ O stejnojmenné konferenci pořádané k 200. výročí Erbenova narození (Malá Skála, 15. – 16. 4. 2011).

PAPOUŠEK, Vladimír: Skořápky s Dějinami nové moderny. *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 239–242. ■ Polemika s recenzí Michala Topora a Lucie Kostrbové (in: Dějiny – teorie – kritika č. 2/2010) na monografii *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

PAVLÍČEK, Tomáš: V zájmu obecné mravnosti. Erotika, literatura a cenzura 1918–1939. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 37–39. ■ Studie s mezititulkem Cenzura a elitní kultura; součást tematického bloku Knihy pod dohledem – Literární cenzura v proměnách času.

PEŘINA, Josef: K německé tvorbě Karla Hynka Máchy. *Přednášky z 54. běhu Letní školy slovanských studií*, 2011, s. 91–98. ■ Studie.

PIORECKÝ, Karel: **Česká poezie v postmoderní situaci**. Praha, Academia 2011. 299 s. (Literární řada.) ■ Monografie o tvorbě českých básníků debutujících v devadesátých letech 20. století.

PÍŠA, Petr: „Policajtštější nežli Obrpolicajti říšští.“ Cenzor Zimmermann a česká předbrežnová literatura. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 30–33. ■ Studie s mezititulky Cenzura-ochrana státu i čtenáře, Důsledný zastánce katolické věrouky, Tvorbá obrozenského příběhu; součást tematického bloku Knihy pod dohledem - Literární cenzura v proměnách času.

PORTL, Pavel: Loutkový svět Bedřicha Beneše Buchlovana. *Slovácko* 52, 2010, s. 237–245. ■ Studie o loutkových hrách BBB a jejich inspiračních zdrojích.

PROVAZNÍKOVÁ, Věra: Jsou to zahrady záhady, říkával Bohuslav Reynek. Rozmlouval Aleš Palán. *Host* 27, 2011, č. 7, 12. 9., s. 50–53. ■ Rozhovor o Bohuslavu Reynkovi, zejména o jejich dosud nevydané vzájemné korespondenci.

PŘIBIL, Marek – SICHÁLEK, Jakub – ŠKARPOVÁ, Marie – TOPOR, Michal: Tři otázky pro čtyři literární historiky. Připravil Luboš Merhaut. *Revolver Revue* 26, č. 84, září 2011, s. 207–214. ■ S připojenými medailonky odpovídajících historiků.

PUTNA, Martin C.: **Václav Havel. Duchovní portrét v rámu české kultury 20. století.** Rejstřík sestavil Daniel Řehák. Praha, Knihovna Václava Havla 2011. 383 s.

SIEGLOVÁ, Naděžda: Básník pro dvojí publikum. *Duha* 25, 2011, č. 1–2, jaro – léto, s. 52–55. ■ Životopisný portrét básníka Zdeňka Kriebla u příležitosti 100. výročí jeho narození.

SOLDÁN, Ladislav: Ve službě jiným. (Nad úmrtím Mojžíra Trávníčka.) *Kam v Brně...* 55, 2011, č. 9, září, s. 50. ■ Nekrolog (* 17. 12. 1931 +10. 7. 2011).

ŠÁMAL, Petr: Setkání v Praze, s cenzurou. K cenzurní praxi let padesátých (případ Škvovecký). *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 40–43. ■ Studie s mezititulky Rozptýlená cenzura jako součást socialistické literatury, Od rukopisu ke knize, Bylo by ve veřejném zájmu, aby kniha nevyšla [o neuskutečněném vydání konce nylonového věku v Čs. spisovatelích v letech 1957–58], V duchu potřeb strany [o „náhradním“ vydání Zbabečů]; součást tematického bloku knihy pod dohledem – Literární cenzura v proměnách času.

ŠMAHELOVÁ, Hana: Živé dějiny v dějinách nové moderny. *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 205–212. ■ Recenze: Vladimír Papoušek a kol., *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

TARAJLO-LIPOWSKA, Zofia: **Historia literatury czeskiej. Zarys.** Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2010. 528 s.

TUREČEK, Dalibor: Synopticko-pulzační model českého literárního romantismu. *World Literature Studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1, s. 25–38.

UHDE, Milan: Po odchodu z politiky jsem půl roku prospal. Rozmlouvala Markéta Stulírová. *Brněnský deník Rovnost*, 2011, č. 183, 6. 8., s. 2. ■ Rozhovor.

UHDE, Milan: Svědek šileneho století. Spontánní vypravěč Ivan Klíma slaví osmdesátiny a chystá novou divadelní hru. *Hospodářské noviny* 55, 2011, č. 180, 14. 9., s. 9. ■ Medailon Ivana Klímy u příležitosti jeho osmdesátin 14. 9. 1931.

URBAN, Miloš: Svoboda spisovatele je neomezená. Rozmlouvala Kateřina Rathouská. *Týdeník Rozhlas* 21, 2011, č. 32, 2. 8., s. 12–14. ■ Rozhovor o autorovu posledním románu, překladatelské práci, práci v edici AAA v nakladatelství Argo a filmových podobách jeho děl.

VÍŠEK, Zdeněk: Karel Hynek Mácha a Slánsko. *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011], s. 66–77.

VONDŘICHOVÁ, Anna: Zašlý trampingu čas. Trampí a tuláci v literatuře. *A2*, roč. 7, 2011, č. 19, 14. 9., s. 6. ■ Studie, zejména o románu J. J. Paulíka *Arizona* (1928).

WAGNEROVÁ, Alena: Příběh je základ. Rozhovor s historičkou a spisovatelkou Alenou Wagnerovou. Rozmlouvali Zuzana Brodilová a Ondřej Slačálek. *Nový Prostor*, č. 381, 23. 8. 2011, s. 18–21. ■ Rozhovor; mj. kritika prózy Terezy Boučkové *Rok kohouta* (tématem čísla je náhradní rodinná péče).

ZAHIROVIĆ, Hasan: Aleksandra Korda-Petrovićová, srbský čapolog. *Zprávy Společnosti bratří Čapků*, č. 102, září 2011, s. 9. ■ Medailon se soupisem tří bibliografických čapkovských položek.

ZIZLER, Jiří: Bagately o loňských nejlepších českých básních, Kolmačkově Moři, výboru ze Sešitů, knižním veletrhu a Dagmar Černé z Hustopečí u Brna. *Souvislosti* 22, 2011, č.

INFORMATORIUM

2, s. 245–250. ■ Soubor recenzí a glos; v recenzi antologie Sešity polemika s povýšeneckou kritikou (kritik nejmenován) antologie *Sešity. Výběr z 33 a 1/2 čísel časopisu* (Gallery 2009).

ZIZLER, Jiří: Obránce prolomených hradeb. *Host* 27, 2011, č. 7, 12. 9., s. 60–61. ■ Recenze: Ladislav Jehlička, *Křik koruny svatováclavské* (Torst 2010).

Ke dni 7. 10. 2011 zpracoval František Knopp

Excerpovaná periodika

A2, roč. 7, 2011, č. 19, 14. 9.; *Brněnský deník Rovnost*, 2011, č. 183, 6. 8.; *Bulletin Společnosti Otokara Březiny*, č. 56, srpen 2011; *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září; *Disk*, č. 37, září 2011; *Duha* 25, 2011, č. 1–2, jaro–léto; *Hospodářské noviny* 55, 2011, č. 180, 14. 9.; *Host* 27, 2011, č. 7, 12. 9.; *Kafe*, 2011, č. 4; *Kam v Brně...* 55, 2011, č. 9, září; *Katolický týdeník* 22, 2011, č. 30, 19. – 25. 7.; *Lidové noviny* 24, 2011, č. 171, 23. 7.; *Listy* 41, 2011, č. 4, 11. 8.; *Literární noviny* 22, 2011, č. 32, 11. 8.; *Mladá fronta Dnes* 22, 2011, č. 178; *Nový Prostor*, č. 381, 23. 8. 2011; *Přednášky z 54. běhu Letní školy slovanských studií*, 2011; *Revolver Revue* 26, č. 84, září 2011; *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, sv. 42, 2011; *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011] *Slovácko* 52, 2010; *Slovenská literatúra* 58, 2011, č. 1–3; *Slovenské pohľady* IV+127, 2011, č. 7/8; *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15; *Souvislosti* 22, 2011, č. 2; *Tvar* 22, 2011, č. 14, 8. 9. – č. 15, 22. 9.; *Týden* 18, 2011, č. 33, 15. 8.; *Týdeník Rozhlas* 21, 2011, č. 32, 2. 8.; *World literature studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1; *Zprávy Společnosti bratří Čapků*, č. 102, září 2011

Z přírůstků bibliografické databáze knih a článků Střediska literárněvědných informací ÚČL AV ČR za srpen – září 2011

BARBORÍK, Vladimír: Poznámky k možnostiam literárnych dejín. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 67–72. ■ Recenze: Vladimír Papoušek a kol., *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (2010).

BÍLEK, Petr A.: **Mikešova aféra a jiné případy. Kapitoly o zaneřádném kulturním prostoru.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 141 s. (Scholares, sv. 30.) ■ Výbor z fejetonů publikovaných v Kulturním čtrnáctideníku A2.

BINDZÁR, Juraj: Vladimír Binar, Čin a slovo. *Slovenské pohľady* IV+127, 2011, č. 7/8, s. 251–256. ■ Recenze: Vladimír Binar, *Čin a slovo. Kniha o Jakubu Demlovi* (2010).

BRABEC, Jiří: Kudy vede cesta? *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 243–245. ■ Polemika s recenzí Michala Topora a Lucie Kostrbové (in: *Dějiny – teorie – kritika* č. 2/2010) na monografii *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

BROŽOVÁ, Věra: **Karafiátovi Broučci v české kultuře.** Praha, Arsci 2011. 143 s.

CÍSAŘ, Jan: Shakespeare v kontextu dějin českého divadla. *Disk*, č. 37, září 2011, s. 170–174. ■ Recenze studie Pavla Drábka *České pokusy o Shakespeara* (Brno, Tribun UE 2010), dotýkající se obecněji metodologie historického výzkumu českého divadla.

ČESAL, Aleš: **Tajemná tvář. Záhady a tajemství v životě a díle Karla Hynka Máchy.** Doslov Záhadolog a tajnosti máchologie (s. 207–214) napsal Vladimír Novotný. Praha, Levné knihy 2011. 219 s.

DERDOWSKA, Joanna: **Kmitavá mozaika. Městský prostor a literární dílo.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 171 s., [8] s. obr. příl. (Scholares, sv. 27.)

FERDAN, Antonín: Literární kritika vs. věda vs. historie. *Accedas socius, laudes, lauderis ut absens.* (Staň se spojencem a chval, abys byl chválen, až budeš vzdálen.) *Kafe*, 2011, č. 4, s. 13–14. ■ Esej o literární kritice.

FETTERS, Aleš: K jubileu Aloise Jiráska (* 23. 8. 1851 v Hronově + 12. 3. 1930 v Praze). *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, sv. 42, 2011, s. 3–5. ■ Medailon, zejména polemizující s negativním hodnocením Jiráska v článku Martina Komárka v *Mladé frontě Dnes* 16. 4. 2010.

GIŁK, Erik: Zdařilá edice Wolkerových próz. *Tvar* 22, 2011, č. 15, 22. 9., s. 20. ■ Recenze: Jiří Wolker, *Pohádka o blede princezně a jiné prózy* (ed. Eva Brucknerová, Řepín – Živonín, Tomáš Bruckner 2010).

HAVLÍČEK, Dušan: Tři Karlové. *Listy* 41, 2011, č. 4, 11. 8., s. 20–27. ■ Vzpomínka na Karla Kostrouna (+ 10. 5. 2004), Karla Pecku (+ 13. 3. 1997) a malíře Karla Kramule (+ 20. 10. 1994).

HES, Milan: Arthur Breisky a Slaný. *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011], s. 102–114. ■ Životopisná studie.

HODROVÁ, Daniela: **Chvála schoulení (Eseje z poetiky pomíjivosti)**. Komentář ke knize (4. s. obálky) napsal Milan Jankovič. Praha, Malvern 2011. 424 s.

HOLÝ, Jiří: Writers under Siege. **Czech Literature since 1945**. Translated by Elizabeth S. Morrison. Brighton – Portland – Toronto, Sussex Academic Press 2010. 9+363 s.

HORVÁTH, Tomáš: Subjekt ako svet, svet ako subjekt. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 61–66. ■ O monografii Miroslava Červenky *Fikční světy lyriky* (2005).

HOUSKA, Vítězslav: **Karel Čapek a T. G. Masaryk**. Karviná – Paris, Masarykovo demokratické hnutí 2011. 229 s. (Masarykova knihovna Hlas.) ■ S kapitolami: První setkání; Pátečníci; Silvestrovská koleda; Někdo to rád horké; Zoon politikon; Kokardy, jáso, na praporu prapor; Chvála řeči české; O sbírání zvadlých lístků pelargónii; Mlčení s T. G. Masarykem; Bloudění Jaroslava Durycha; Sedmý březen; Poslední dnové evropské demokracie; Co je pragmatismus; Abdikace; Dni žalu; Drobnosti o velkém prezidentovi; Smrt Karla Čapka.

CHARYPAR, Michal: Zákonem proti vládě. Občanská neposlušnost Jakuba Arbesa. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 34–36. ■ Studie s mezititulky Protest proti Thunovi, Risk je zisk... a někdy ztráta, C. a k. recidivista; součást tematického bloku *Knihy pod dohledem* – Literární cenzura v proměnách času.

JULIUS ZEYER, lumírovský básník v duchovním dění Evropy. Sestavili a k vydání připravili Jiří Kudrnáč, Luisa Nováková, Zuzana Urválková, Michal Fránek, Miroslava Novotná, Tereza Riedlbauchová. Brno, Host – Masarykova univerzita, Filozofická fakulta – Ústav české literatury a knihovnictví 2009. 480 s. ■ Soubor příspěvků na stejnojmenné konferenci (Brno, 5.– 7. 11. 2007). Obs.: Josef ŠVANCARA, Psychologický profil Julia Zeyera (s. 9–19); Jaroslav FRYČER, Zeyerova role v české literatuře na konci 19. století. Česká dekadence, novoromantismus a modernismus – francouzský příklad (s. 20–28); Hana, VOISINE-JECHOVÁ, Snový charakter některých Zeyerových próz (s. 29–39); Ondřej SLÁDEK, Náboženský kaleidoskop Julia Zeyera (s. 40–51); Viktor VIKTORA, Cizelér šperků Thálie (s. 52–61); Michal FRÁNEK, Julius Zeyer v zrcadle dobové kritiky (s. 62–70); Václava BAKEŠOVÁ, Julius Zeyer a Joris-Karl Huysmans, jejich duchovní hledání a konverze (s. 71–82); Joanna KRÓLAK – Piotr SLUSARCZYK, Buddhistsické prvky v Zeyerově tvorbě. Přel. Jana Raueřová (s. 83–98); Ladislav SOLDÁN, Roberta Konečného výklad snů v díle Julia Zeyera (Základní obrys problematiky) (s. 99–109); Jan VOREL, „Cesty“ Julia Zeyera do „jiných světů“ (s. 110–123); Michal TOPOR, Julius Zeyer, archeolog. Mezi filologií a re/konstrukcí naděje (s. 124–141); Martin SCHACHERL, Vyprávěcí osoba v próze Julia Zeyera (s. 142–148); František VŠETIČKA, Román Julia Zeyera (s. 149–159); Petr BUBENÍČEK, Autorita vyprávěče v Zeyerově románu Jan Maria Plojhar (s. 160–167); Joanna MIELCZAREK, Powiesc jako obszar kreacji jezykowej (w twórczosci Juliusza Zeyera) (s. 168–174); Aleš MERENUS, Několik literárněteoretických poznámek k novele a dramatu *Dům u Tonoucí hvězdy* (s. 175–187); Anne HULTSCH, Trojnost lásky v pozdní tvorbě Julia Zeyera (s. 188–197); Drahomíra VLAŠÍNOVÁ, Barokní rezidua v literatuře 19. století,

zejména v díle Julia Zeyera (s. 198–204); Peter DEUTSCHMANN, Zasněná současnost. Zeyerova historická dramata (s. 205–218); Martin TOMÁŠEK, Mytická krajina Zeyerova Vyšehradu (s. 219–234); Ester NOVÁKOVÁ, Zeyerův Vyšehrad (s. 235–243); Karel KOLAŘÍK, Jiří Karásek ze Lvovic a Julius Zeyer (s. 244–254); Věra JAROLÍMKOVÁ, Pojetí české národní identity v díle J. Zeyera (s. 255–261); Kristýna CELHOFFEROVÁ, Julius Zeyer a Zentraleuropa (s. 262–269); Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, Zeyerovy pobyty ve Francii (s. 270–283); Veronika HEĚ, Zeyerův středověk (s. 284–295); Anna GAWARECKÁ, Gra z konwencjami romansu rycerskiego w powiesci Román o věrném přátelství Amise a Amila Juliusa Zeyera (s. 296–311); Miroslava NOVOTNÁ, Aucassin et Nicolette. Zvěst lásky z Provence (s. 312–320); Nella MLSOVÁ, Julius Zeyer a Itálie – Zeyerova Itálie v prózách následovníků (s. 321–332); Bohuslav MÁNEK, Irská témata v díle Julia Zeyera (s. 333–342); Marián GÁLIK, Julius Zeyer – prvý spisovateľ, ktorý uviedol čínsku literatúru do českých krajín (s. 343–359); Ivana REŠKOVÁ, Julius Zeyer v korespondenci s Josefou Náprstkovou (s. 360–371); Milena SECKÁ, Julius Zeyer a Kostera deníku Vojty Náprstka (s. 372–376); Helena PAVLINCOVÁ, Návraty k Zeyerovi v době okupace (s. 377–388); Jiří KOPECKÝ, Obtížně zhudebněovaný Julius Zeyer (s. 389–402); Jiří ZAHŘÁDKA, Julius Zeyer jako nedobrovolný autor textu k Janáčkově operní prvotině Šárka (s. 403–417); Aleš FILIP, Imago sacra. Zobrazení Ukřižovaného v díle Julia Zeyera a ve výtvarném umění fin de siècle (s. 418–432); Jitka MĚŘINSKÁ, Duchovnost Zeyerova díla v ilustracích Jana Zrzavého (s. 433–448); Dita KŘIŠŤANOVÁ, Oslava básníka – Julius Zeyer ve Vodňanech (s. 449–455); Jitka VELKOVÁ, Zeyerovy Vodňany (s. 456–464).

KAMENÍK, Milan: Anna nad propastí. Malé zamyšlení nad sebevražedným pokusem Anny Pammrové a jejím zázračným zachráněním. *Bulletin Společnosti Otokara Březiny*, č. 56, srpen 2011, s. 8–13.

KAPRÁLÍKOVÁ, Monika: Takmer zabudnutý nakladateľ Leopold Mazáč. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 2, s. 143–163.

KAVALÍR, Ondřej: Zdeněk Hrbata – Martin Procházka, Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty. *World literature studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1, s. 86–89. ■ Recenze monografie (Karolinum 2005).

KOHOUT, Pavel: Jediný komunista v zemi. Rozmlouval Vojtěch Varyš. *Týden* 18, 2011, č. 33, 15. 8., s. 62–64. ■ Rozhovor najmě o Kohoutově prozaickém a dramatickém díle; s bibliografickou poznámkou.

KOŘENÁ, Markéta: Triumf hmoty. *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 28–37. ■ Recenze: Vladimír Křivánek, *Vladimír Holan básník* (Aleš Prstek 2010).

KOSTŘICOVÁ, Blanka: Prozaické dílo Jana Balabána. *Tvar* 22, 2011, č. 14, 8. 9., s. 22. ■ Recenze: Jan Balabán, *Povídky* (2010) # týž, *Romány a novely* (2011).

KŘIŠŤANOVÁ, Dita: ***Druhý život Julia Zeyera***. Vodňany, Městské muzeum a galerie 2011. 107 s.

KUBÍČKOVÁ, Klára: Překvapivě jiná Marie Majerová. *Mladá fronta Dnes* 22, 2011, č. 178, 1. 8., s. C11. ■ Recenze: Dana Nývltová, *Femme fatale české avantgardy* (Akropolis 2011).

KUČEROVÁ, Hana: ***Základní problémy vývoje českého expresionismu. (Programová východiska a tvůrčí praxe Literární skupiny.)*** Ústí nad Orlicí, Oftis 2011. 295 s.

LIEHM, A. J.: Patnáct let historie se vygumovalo. Rozmlouvali Petr Bílek a Jan Štolba. *Literární noviny* 22, 2011, č. 32, 11. 8., s. 1 a 4–5; č. 33, 18. 8., s. 10–11. ■ Hlavně o novinářství a Literárních novinách; datováno Paříž, květen 2011. – S biografickou poznámkou (s. 5).

Z přírůstků bibliografické databáze knih a článků Střediska literárněvědných informací ÚČL AV ČR za srpen – září 2011

BARBORÍK, Vladimír: Poznámky k možnostiam literárnych dejín. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 67–72. ■ Recenze: Vladimír Papoušek a kol., *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (2010).

BÍLEK, Petr A.: **Mikešova aféra a jiné případy. Kapitoly o zaneřádném kulturním prostoru.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 141 s. (Scholares, sv. 30.) ■ Výbor z fejetonů publikovaných v Kulturním čtrnáctideníku A2.

BINDZÁR, Juraj: Vladimír Binar, Čin a slovo. *Slovenské pohľady* IV+127, 2011, č. 7/8, s. 251–256. ■ Recenze: Vladimír Binar, *Čin a slovo. Kniha o Jakubu Demlovi* (2010).

BRABEC, Jiří: Kudy vede cesta? *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 243–245. ■ Polemika s recenzí Michala Topora a Lucie Kostrbové (in: *Dějiny – teorie – kritika* č. 2/2010) na monografii *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

BROŽOVÁ, Věra: **Karafiátovi Broučci v české kultuře.** Praha, Arsci 2011. 143 s.

CÍSAŘ, Jan: Shakespeare v kontextu dějin českého divadla. *Disk*, č. 37, září 2011, s. 170–174. ■ Recenze studie Pavla Drábka *České pokusy o Shakespeara* (Brno, Tribun UE 2010), dotýkající se obecněji metodologie historického výzkumu českého divadla.

ČESAL, Aleš: **Tajemná tvář. Záhady a tajemství v životě a díle Karla Hynka Máchy.** Doslov Záhadolog a tajnosti máchologie (s. 207–214) napsal Vladimír Novotný. Praha, Levné knihy 2011. 219 s.

DERDOWSKA, Joanna: **Kmitavá mozaika. Městský prostor a literární dílo.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 171 s., [8] s. obr. příl. (Scholares, sv. 27.)

FERDAN, Antonín: Literární kritika vs. věda vs. historie. *Accedas socius, laudes, lauderis ut absens.* (Staň se spojencem a chval, abys byl chválen, až budeš vzdálen.) *Kafe*, 2011, č. 4, s. 13–14. ■ Esej o literární kritice.

FETTERS, Aleš: K jubileu Aloise Jiráska (* 23. 8. 1851 v Hronově + 12. 3. 1930 v Praze). *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, sv. 42, 2011, s. 3–5. ■ Medailon, zejména polemizující s negativním hodnocením Jiráska v článku Martina Komárka v *Mladé frontě Dnes* 16. 4. 2010.

GIŁK, Erik: Zdařilá edice Wolkerových próz. *Tvar* 22, 2011, č. 15, 22. 9., s. 20. ■ Recenze: Jiří Wolker, *Pohádka o blede princezně a jiné prózy* (ed. Eva Brucknerová, Řepín – Živonín, Tomáš Bruckner 2010).

HAVLÍČEK, Dušan: Tři Karlové. *Listy* 41, 2011, č. 4, 11. 8., s. 20–27. ■ Vzpomínka na Karla Klostrouna (+ 10. 5. 2004), Karla Pecku (+ 13. 3. 1997) a malíře Karla Kramule (+ 20. 10. 1994).

HES, Milan: Arthur Breisky a Slaný. *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011], s. 102–114. ■ Životopisná studie.

HODROVÁ, Daniela: **Chvála schoulení (Eseje z poetiky pomíjivosti)**. Komentář ke knize (4. s. obálky) napsal Milan Jankovič. Praha, Malvern 2011. 424 s.

HOLÝ, Jiří: Writers under Siege. **Czech Literature since 1945**. Translated by Elizabeth S. Morrison. Brighton – Portland – Toronto, Sussex Academic Press 2010. 9+363 s.

HORVÁTH, Tomáš: Subjekt ako svet, svet ako subjekt. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 61–66. ■ O monografii Miroslava Červenky *Fikční světy lyriky* (2005).

HOUSKA, Vítězslav: **Karel Čapek a T. G. Masaryk**. Karviná – Paris, Masarykovo demokratické hnutí 2011. 229 s. (Masarykova knihovna Hlas.) ■ S kapitolami: První setkání; Pátečníci; Silvestrovská koleda; Někdo to rád horké; Zoon politikon; Kokardy, jáso, na praporu prapor; Chvála řeči české; O sbírání zvadlých lístků pelargónii; Mlčení s T. G. Masarykem; Bloudění Jaroslava Durycha; Sedmý březen; Poslední dnové evropské demokracie; Co je pragmatismus; Abdikace; Dni žalu; Drobnosti o velkém prezidentovi; Smrt Karla Čapka.

CHARYPAR, Michal: Zákonem proti vládě. Občanská neposlušnost Jakuba Arbesa. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 34–36. ■ Studie s mezititulky Protest proti Thunovi, Risk je zisk... a někdy ztráta, C. a k. recidivista; součást tematického bloku *Knihy pod dohledem* – Literární cenzura v proměnách času.

JULIUS ZEYER, lumírovský básník v duchovním dění Evropy. Sestavili a k vydání připravili Jiří Kudrnáč, Luisa Nováková, Zuzana Urválková, Michal Fránek, Miroslava Novotná, Tereza Riedlbauchová. Brno, Host – Masarykova univerzita, Filozofická fakulta – Ústav české literatury a knihovnictví 2009. 480 s. ■ Soubor příspěvků na stejnojmenné konferenci (Brno, 5.–7. 11. 2007). Obs.: Josef ŠVANCARA, Psychologický profil Julia Zeyera (s. 9–19); Jaroslav FRYČER, Zeyerova role v české literatuře na konci 19. století. Česká dekadence, novoromantismus a modernismus – francouzský příklad (s. 20–28); Hana, VOISINE-JECHOVÁ, Snový charakter některých Zeyerových próz (s. 29–39); Ondřej SLÁDEK, Náboženský kaleidoskop Julia Zeyera (s. 40–51); Viktor VIKTORA, Cizelér šperků Thálie (s. 52–61); Michal FRÁNEK, Julius Zeyer v zrcadle dobové kritiky (s. 62–70); Václava BAKEŠOVÁ, Julius Zeyer a Joris-Karl Huysmans, jejich duchovní hledání a konverze (s. 71–82); Joanna KRÓLAK – Piotr SLUSARCZYK, Buddhisticke prvky v Zeyerově tvorbě. Přel. Jana Raouerová (s. 83–98); Ladislav SOLDÁN, Roberta Konečného výklad snů v díle Julia Zeyera (Základní obrys problematiky) (s. 99–109); Jan VOREL, „Cesty“ Julia Zeyera do „jiných světů“ (s. 110–123); Michal TOPOR, Julius Zeyer, archeolog. Mezi filologií a re/konstrukcí naděje (s. 124–141); Martin SCHACHERL, Vyprávěcí osoba v próze Julia Zeyera (s. 142–148); František VŠETIČKA, Román Julia Zeyera (s. 149–159); Petr BUBENÍČEK, Autorita vypravěče v Zeyerově románu Jan Maria Plojhar (s. 160–167); Joanna MIELCZAREK, Powiesc jako obszar kreacji jezykowej (w twórczosci Juliusza Zeyera) (s. 168–174); Aleš MERENUS, Několik literárněteoretických poznámek k novele a dramatu *Dům u Tonoucí hvězdy* (s. 175–187); Anne HULTSCH, Trojnost lásky v pozdní tvorbě Julia Zeyera (s. 188–197); Drahomíra VLAŠÍNOVÁ, Barokní rezidua v literatuře 19. století,

zejména v díle Julia Zeyera (s. 198–204); Peter DEUTSCHMANN, Zasněná současnost. Zeyerova historická dramata (s. 205–218); Martin TOMÁŠEK, Mytická krajina Zeyerova Vyšehradu (s. 219–234); Ester NOVÁKOVÁ, Zeyerův Vyšehrad (s. 235–243); Karel KOLAŘÍK, Jiří Karásek ze Lvovic a Julius Zeyer (s. 244–254); Věra JAROLÍMKOVÁ, Pojetí české národní identity v díle J. Zeyera (s. 255–261); Kristýna CELHOFFEROVÁ, Julius Zeyer a Zentraleuropa (s. 262–269); Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, Zeyerovy pobyty ve Francii (s. 270–283); Veronika HEĚ, Zeyerův středověk (s. 284–295); Anna GAWARECKÁ, Gra z konwencjami romansu rycerskiego w powiesci Román o věrném přátelství Amise a Amila Juliusa Zeyera (s. 296–311); Mirosława NOVOTNÁ, Aucassin et Nicolette. Zvěst lásky z Provence (s. 312–320); Nella MLSOVÁ, Julius Zeyer a Itálie – Zeyerova Itálie v prózách následovníků (s. 321–332); Bohuslav MÁNEK, Irská témata v díle Julia Zeyera (s. 333–342); Marián GÁLIK, Julius Zeyer – prvý spisovateľ, ktorý uviedol čínsku literatúru do českých krajín (s. 343–359); Ivana REŠKOVÁ, Julius Zeyer v korespondenci s Josefou Náprstkovou (s. 360–371); Milena SECKÁ, Julius Zeyer a Kostera deníku Vojty Náprstka (s. 372–376); Helena PAVLINCOVÁ, Návraty k Zeyerovi v době okupace (s. 377–388); Jiří KOPECKÝ, Obtížně zhudebněovaný Julius Zeyer (s. 389–402); Jiří ZAHŘÁDKA, Julius Zeyer jako nedobrovolný autor textu k Janáčkově operní prvotině Šárka (s. 403–417); Aleš FILIP, Imago sacra. Zobrazení Ukřižovaného v díle Julia Zeyera a ve výtvarném umění fin de siècle (s. 418–432); Jitka MĚŘINSKÁ, Duchovnost Zeyerova díla v ilustracích Jana Zrzavého (s. 433–448); Dita KŘIŠŤANOVÁ, Oslava básníka – Julius Zeyer ve Vodňanech (s. 449–455); Jitka VELKOVÁ, Zeyerovy Vodňany (s. 456–464).

KAMENÍK, Milan: Anna nad propastí. Malé zamyšlení nad sebevražedným pokusem Anny Pammrové a jejím zázračným zachráněním. *Bulletin Společnosti Otokara Březiny*, č. 56, srpen 2011, s. 8–13.

KAPRÁLÍKOVÁ, Monika: Takmer zabudnutý nakladateľ Leopold Mazáč. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 2, s. 143–163.

KAVALÍR, Ondřej: Zdeněk Hrbata – Martin Procházka, Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty. *World literature studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1, s. 86–89. ■ Recenze monografie (Karolinum 2005).

KOHOUT, Pavel: Jediný komunista v zemi. Rozmlouval Vojtěch Varyš. *Týden* 18, 2011, č. 33, 15. 8., s. 62–64. ■ Rozhovor najmě o Kohoutově prozaickém a dramatickém díle; s bibliografickou poznámkou.

KOŘENÁ, Markéta: Triumf hmoty. *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 28–37. ■ Recenze: Vladimír Křivánek, *Vladimír Holan básník* (Aleš Prstek 2010).

KOSTŘICOVÁ, Blanka: Prozaické dílo Jana Balabána. *Tvar* 22, 2011, č. 14, 8. 9., s. 22. ■ Recenze: Jan Balabán, *Povídky* (2010) # týž, *Romány a novely* (2011).

KŘIŠŤANOVÁ, Dita: **Druhý život Julia Zeyera**. Vodňany, Městské muzeum a galerie 2011. 107 s.

KUBÍČKOVÁ, Klára: Překvapivě jiná Marie Majerová. *Mladá fronta Dnes* 22, 2011, č. 178, 1. 8., s. C11. ■ Recenze: Dana Nývltová, *Femme fatale české avantgardy* (Akropolis 2011).

KUČEROVÁ, Hana: **Základní problémy vývoje českého expresionismu. (Programová východiska a tvůrčí praxe Literární skupiny)**. Ústí nad Orlicí, Oftis 2011. 295 s.

LIEHM, A. J.: Patnáct let historie se vygumovalo. Rozmlouvali Petr Bílek a Jan Štolba. *Literární noviny* 22, 2011, č. 32, 11. 8., s. 1 a 4–5; č. 33, 18. 8., s. 10–11. ■ Hlavně o novinářství a Literárních novinách; datováno Paříž, květen 2011. – S biografickou poznámkou (s. 5).

Informatorium

Z přírůstků bibliografické databáze knih a článků Střediska literárněvědných informací ÚČL AV ČR za srpen – září 2011

BARBORÍK, Vladimír: Poznámky k možnostiam literárnych dejín. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 67–72. ■ Recenze: Vladimír Papoušek a kol., Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923 (2010).

BÍLEK, Petr A.: **Mikešova aféra a jiné případy. Kapitoly o zaneřádném kulturním prostoru.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 141 s. (Scholares, sv. 30.) ■ Výbor z fejetonů publikovaných v Kulturním čtrnáctideníku A2.

BINDZÁR, Juraj: Vladimír Binar, Čin a slovo. *Slovenské pohľady* IV+127, 2011, č. 7/8, s. 251–256. ■ Recenze: Vladimír Binar, Čin a slovo. *Kniha o Jakubu Demlovi* (2010).

BRABEC, Jiří: Kudy vede cesta? *Slovo a smysl* 8, 2011, č. 15, s. 243–245. ■ Polemika s recenzí Michala Topora a Lucie Kostrbové (in: Dějiny – teorie – kritika č. 2/2010) na monografii *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha, Academia 2010).

BROŽOVÁ, Věra: **Karafiátovi Broučci v české kultuře.** Praha, Arsci 2011. 143 s.

CÍSAŘ, Jan: Shakespeare v kontextu dějin českého divadla. *Disk*, č. 37, září 2011, s. 170–174. ■ Recenze studie Pavla Drábka *České pokusy o Shakespeara* (Brno, Tribun UE 2010), dotýkající se obecněji metodologie historického výzkumu českého divadla.

ČESAL, Aleš: **Tajemná tvář. Záhady a tajemství v životě a díle Karla Hynka Máchy.** Doslov Záhadolog a tajnosti máchologie (s. 207–214) napsal Vladimír Novotný. Praha, Levné knihy 2011. 219 s.

DERDOWSKA, Joanna: **Kmitavá mozaika. Městský prostor a literární dílo.** Příbram, Pistorius & Olšanská 2011. 171 s., [8] s. obr. příl. (Scholares, sv. 27.)

FERDAN, Antonín: Literární kritika vs. věda vs. historie. *Accedas socius, laudes, lauderis ut absens.* (Staň se spojencem a chval, abys byl chválen, až budeš vzdálen.) *Kafe*, 2011, č. 4, s. 13–14. ■ Esej o literární kritice.

FETTERS, Aleš: K jubileu Aloise Jiráska (* 23. 8. 1851 v Hronově + 12. 3. 1930 v Praze). *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, sv. 42, 2011, s. 3–5. ■ Medailon, zejména polemizující s negativním hodnocením Jiráska v článku Martina Komárka v *Mladé frontě Dnes* 16. 4. 2010.

GILK, Erik: Zdařilá edice Walkerových próz. *Tvar* 22, 2011, č. 15, 22. 9., s. 20. ■ Recenze: Jiří Walker, *Pohádka o bledé princezně a jiné prózy* (ed. Eva Brucknerová, Řepín – Živonín, Tomáš Bruckner 2010).

HAVLÍČEK, Dušan: Tři Karlové. *Listy* 41, 2011, č. 4, 11. 8., s. 20–27. ■ Vzpomínka na Karla Kostrouna (+ 10. 5. 2004), Karla Pecku (+ 13. 3. 1997) a malíře Karla Kramule (+ 20. 10. 1994).

HES, Milan: Arthur Breisky a Slaný. *Slánský obzor* 18, 2010 [vyšlo 2011], s. 102–114. ■ Životopisná studie.

HODROVÁ, Daniela: **Chvála schoulení (Eseje z poetiky pomíjivosti).** Komentář ke knize (4. s. obálky) napsal Milan Jankovič. Praha, Malvern 2011. 424 s.

HOLÝ, Jiří: Writers under Siege. **Czech Literature since 1945.** Translated by Elizabeth S. Morrison. Brighton – Portland – Toronto, Sussex Academic Press 2010. 9+363 s.

HORVÁTH, Tomáš: Subjekt ako svet, svet ako subjekt. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 1, s. 61–66. ■ O monografii Miroslava Červenky *Fikční světy lyriky* (2005).

HOUŠKA, Vítězslav: **Karel Čapek a T. G. Masaryk**. Karviná – Paris, Masarykovo demokratické hnutí 2011. 229 s. (Masarykova knižnice Hlas.) ■ S kapitolami: První setkání; Pátečníci; Silvestrovská koleda; Někdo to rád horké; Zoon politikon; Kokardy, jásoť, na prapuru prapor; Chvála řeči české; O sbírání zvadlých lístků pelargónií; Mlčení s T. G. Masarykem; Bloudění Jaroslava Durycha; Sedmý březen; Poslední dnové evropské demokracie; Co je pragmatismus; Abdikace; Dni žalu; Drobnosti o velkém prezidentovi; Smrt Karla Čapka.

CHARYPAR, Michal: Zákonem proti vládě. Občanská neposlušnost Jakuba Arbesa. *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 9, září, s. 34–36. ■ Studie s mezititulky Protest proti Thunovi, Risk je zisk... a někdy ztráta, C. a k. recidivista; součást tematického bloku Knihy pod dohledem – Literární cenzura v proměnách času.

JULIUS ZEYER, lumírovský básník v duchovním dění Evropy. Sestavili a k vydání připravili Jiří Kudrnáč, Luisa Nováková, Zuzana Urválková, Michal Fránek, Miroslava Novotná, Tereza Riedlbauchová. Brno, Host – Masarykova univerzita, Filozofická fakulta – Ústav české literatury a knihovnictví 2009. 480 s. ■ Soubor příspěvků na stejnojmenné konferenci (Brno, 5.–7. 11. 2007). Obs.: Josef ŠVANCARA, Psychologický profil Julia Zeyera (s. 9–19); Jaroslav FRYČER, Zeyerova role v české literatuře na konci 19. století. Česká dekadence, novoromantismus a modernismus – francouzský příklad (s. 20–28); Hana VOISINE-JECHOVÁ, Snový charakter některých Zeyerových próz (s. 29–39); Ondřej SLÁDEK, Náboženský kaleidoskop Julia Zeyera (s. 40–51); Viktor VIKTORA, Cizelér šperků Thálie (s. 52–61); Michal FRÁNEK, Julius Zeyer v zrcadle dobové kritiky (s. 62–70); Václava BAKEŠOVÁ, Julius Zeyer a Joris-Karl Huysmans, jejich duchovní hledání a konverze (s. 71–82); Joanna KRÓLAK – Piotr SLUSARCZYK, Buddhické prvky v Zeyerově tvorbě. Přel. Jana Rauerová (s. 83–98); Ladislav SOLDÁN, Roberta Konečného výklad snů v díle Julia Zeyera (Základní obrysy problematiky) (s. 99–109); Jan VOREL, „Cesty“ Julia Zeyera do „jiných světů“ (s. 110–123); Michal TOPOR, Julius Zeyer, archeolog. Mezi filologií a re/konstrukcí naděje (s. 124–141); Martin SCHACHERL, Vyprávěcí osoba v próze Julia Zeyera (s. 142–148); František VŠETIČKA, Román Julia Zeyera (s. 149–159); Petr BUBENÍČEK, Autorita vypravěče v Zeyerově románu Jan Maria Plojhar (s. 160–167); Joanna MIELCZAREK, Powiesc jako obszar kreacji jezykowej (w twórczosci Juliusza Zeyera) (s. 168–174); Aleš MERENUS, Několik literárněteoretických poznámek k novele a dramatu *Dům u Tonoucí hvězdy* (s. 175–187); Anne HULTSCH, Trojnost lásky v pozdní tvorbě Julia Zeyera (s. 188–197); Drahomíra VLAŠÍNOVÁ, Barokní rezidua v literatuře 19. století, zejména v díle Julia Zeyera (s. 198–204); Peter DEUTSCHMANN, Zasněná současnost. Zeyerova historická dramata (s. 205–218); Martin TOMÁŠEK, Mytická krajina Zeyerova Vyšehradu (s. 219–234); Ester NOVÁKOVÁ, Zeyerův Vyšehrad (s. 235–243); Karel KOLAŘÍK, Jiří Karásek ze Lvovic a Julius Zeyer (s. 244–254); Věra JAROLÍMKOVÁ, Pojetí české národní identity v díle J. Zeyera (s. 255–261); Kristýna CELHOFFEROVÁ, Julius Zeyer a Zentraleuropa (s. 262–269); Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, Zeyerovy pobyty ve Francii (s. 270–283); Veronika HEÉ, Zeyerův středověk (s. 284–295); Anna GAWARECKÁ, Gra z konwencjami romansu rycerskiego w powiesci Román o věrném přátelství Amise a Amila Juliusa Zeyera (s. 296–311); Miroslava NOVOTNÁ, Aucassin et Nicolette. Zvěst lásky z Provence (s. 312–320); Nella MLSOVÁ, Julius Zeyer a Itálie – Zeyerova Itálie v prózách následovníků (s. 321–332); Bohuslav MÁNEK, Irská témata v díle Julia Zeyera (s. 333–342); Marián GÁLIK, Julius Zeyer – prvý spisovateľ, ktorý uviedol

čínku literaturu do českých krajín (s. 343–359); Ivana REŠKOVÁ, Julius Zeyer v korespondenci s Josefou Náprstkovou (s. 360–371); Milena SECKÁ, Julius Zeyer a Kostra deníku Vojty Náprstka (s. 372–376); Helena PAVLINCVOVÁ, Návraty k Zeyerovi v době okupace (s. 377–388); Jiří KOPECKÝ, Obtížně zhudebnovaný Julius Zeyer (s. 389–402); Jiří ZAHŘÁDKA, Julius Zeyer jako nedobrovolný autor textu k Janáčkově operní prvotině Šárka (s. 403–417); Aleš FLIP, *Imago sacra*. Zobrazení Ukřižovaného v díle Julia Zeyera a ve výtvarném umění fin de siècle (s. 418–432); Jitka MĚŘINSKÁ, Duchovnost Zeyerova díla v ilustracích Jana Zrzavého (s. 433–448); Dita KŘIŠŤANOVÁ, Oslava básníka – Julius Zeyer ve Vodňanech (s. 449–455); Jitka VELKOVÁ, Zeyerovy Vodňany (s. 456–464).

KAMENÍK, Milan: Anna nad propastí. Malé zamyšlení nad sebevražedným pokusem Anny Pammrové a jejím zázračným zachráněním. *Bulletin Společnosti Otokara Březiny*, č. 56, srpen 2011, s. 8–13.

KAPRÁLIKOVÁ, Monika: Takmer zabudnutý nakladateľ Leopold Mazáč. *Slovenská literatúra* [Bratislava] 58, 2011, č. 2, s. 143–163.

KAVALÍR, Ondřej: Zdeněk Hrbata – Martin Procházka, Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty. *World literature studies* [Bratislava] 3 (20), 2011, č. 1, s. 86–89. ■ Recenze monografie (Karolinum 2005).

KOHOUT, Pavel: Jediný komunista v zemi. Rozmlouval Vojtěch Varyš. *Týden* 18, 2011, č. 33, 15. 8., s. 62–64. ■ Rozhovor najmě o Kohoutově prozaickém a dramatickém díle; s bibliografickou poznámkou.

KOŘENÁ, Markéta: Triumf hmoty. *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 28–37. ■ Recenze: Vladimír Křivánek, *Vladimír Holan básník* (Aleš Prstek 2010).

KOSTŘICOVÁ, Blanka: Prozaické dílo Jana Balabána. *Tvar* 22, 2011, č. 14, 8. 9., s. 22. ■ Recenze: Jan Balabán, *Povídky* (2010) # týž, *Romány a novely* (2011).

KŘIŠŤANOVÁ, Dita: **Druhý život Julia Zeyera**. Vodňany, Městské muzeum a galerie 2011. 107 s.

KUBÍČKOVÁ, Klára: Překvapivě jiná Marie Majerová. *Mladá fronta Dnes* 22, 2011, č. 178, 1. 8., s. C11. ■ Recenze: Dana Nývltová, *Femme fatale české avantgardy* (Akropolis 2011).

KUČEROVÁ, Hana: **Základní problémy vývoje českého expresionismu. (Programová východiska a tvůrčí praxe Literární skupiny)**. Ústí nad Orlicí, Oftis 2011. 295 s.

LIEHM, A. J.: Patnáct let historie se vygumovalo. Rozmlouvali Petr Bílek a Jan Štolba. *Literární noviny* 22, 2011, č. 32, 11. 8., s. 1 a 4–5; č. 33, 18. 8., s. 10–11. ■ Hlavně o novinářství a Literárních novinách; datováno Paříž, květen 2011. – S biografickou poznámkou (s. 5).

MAZAL, Tomáš: **Cesty s Bohumilem Hrabalem**. Praha, Academia 2011. 216 s. (Průvodce.)
MED, Jaroslav: Za Mojmiřem Trávníčkem. *Katolický týdeník* 22, 2011, č. 30, 19. – 25. 7., příl. Perspektivy, č. 15, s. 3. ■ Nekrolog (* 17. 12. 1931 + 8. 7. 2011).

MIKA, Jiří: Střední Čechy spatřené. Poznámky k máchovské literatuře a bibliografii. In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2010. Ročenka*. Red. Jaromír Kubíček a Lea Prchalová. Ostrava, Sdružení knihoven ČR 2011. S. 26–31. ■ Proneseno na Kolokviu českých, moravských a slovenských bibliografů (Trnava 3. – 5. 10. 2010).

MILOTOVÁ, Marta: Strýček z vily. (Vzpomínky na Jakuba Demla.) *Souvislosti* 22, 2011, č. 2, s. 94–106.

MOTÝL, Petr: Opravdu čtenářský výbor z poezie Jana Zábrany. *Host* 27, 2011, č. 7, 12. 9., s. 5. ■ Recenze: Jan Zábrana, *Socha z hlasů* (ed. Marie Zábranová a Jan Šulc, Torst 2011).